

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi,
Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis**

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Pars secvnda. De argumetis ex defectu libertatis opinandi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94565](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94565)

Quod si quis conqueratur expositiones istas nostras opinionis probabilis non esse methodicas, & indigere altera vel alia expositione sui, ut quærent intellectum, propterea que concludat eundem esse definitionem aliam Theologis hucusque inauditam. Reponam ego imprimis exemplum Philosophi, in commemorationis nuper duabus ejus definitionibus, in quarum altera exponit suam probabilem relatè ad judicium commune, tum hominum, tum sapientum, & speciale sapientissimorum, sicut ego exposui relatè ad prudentem in altera verò exponit peritiamque contingens, sicut ego exposui per motum plerumque non fallens, & quod magis se habeat ad verum, quam ad fallum. Nec definam suggesterem tum Philosophi, circa quod videri potest optima expositio D. Thom. lib. 2. eth. lect. 3. initio: Dicitur autem satis, inquit Philosophus, si declarabitur pensata, atque subiecta materia postulari. Ipsum enim certum non est in omnibus simili modo rationibus flagrantiam. Et paulo post: Amabile igitur de talibus, & ex talibus dicentes grosse, & figurative veritatem ostendere. Ac demum: Disciplinati enim est in tantum certitudinem querere secundum unumquodque genus, in quantum rei natura recipit. Proximè enim videtur, & Mathematicum persuadentem accipere, & Rhetoricum demonstrationes experere. Deinde ea exceptatio solum videtur cadere post seam expositionem, quæ recurrit ad virum prudentem. Reliquæ enim constant iusta forma cum suo genere, & differentia. Recurrit autem ad virum prudentem habere auctorem Aristotelem in re simili, lib. 2. eth. cap. 6. post med. ubi mediocritatem propriam virtutis exponit sic: Quæ quidem mediocritas ratione præfinita sit, atque ita ut prudens præfinitur. Idem præfinitur, cap. 4. ante finem, exponendo sic iusta, & temperata, Res igitur iusta, & temperata dicuntur, cum fuerint tales, quales vir iustus, vel temperans egeret. Iustus verò vir, & temperans est, non qui hac agit, sed qui etiam ita agit, ut iusti, temperantes solent. Ubi cogimatur, ut videtur, recurrit similis nostro. Et quidem vir prudens est res iustæ ad eam conspicua, & tot, tantique indicatam multipliciter præclara, ut quod relatè ad illum manifestatur, ipsa videatur claritate clarescere. Abiit verò, ut quisquam propterea relatè ad seipsum, quatenus suo sibi iudicio plaudentem de prudentia, libere velit, an fundamentum sit grave, seu magni momenti. Quoniam ita sibi defert, ac credit, stulto dicitur, ac credit, ut vulgò dicitur. Haud minus ablatum esset, ut dum fundamentum grave, seu magni momenti exponitur relatè ad prudentem, prudens vicissim discerneret ab imprudenti, non per alia indicia, & propterea ejus prædicata, sed per hoc ipsum, quod solet moveri fundamentis magni momenti. Sic enim incidere in circulum vitiosum, facile aliquoquin præbibilem. Denique expositiones istæ meæ, ac definitiones sunt exus, quæ unanimi consensu recipiuntur ab omnibus Theologis, qui egerunt hucusque de ista questione in terminis propriis, ita ut nullus recepta dissentiat, licet quamplures illorum egerint de ea diligentissimè. Est autem præsumptio eorum contemnere, & abicere definitiones communitate, ac unanimiter receptas, & est patitur periculum in rebus præsertim moralibus inducere novas, ac singulares definitiones. Quia definitiones paradoxæ inducunt conclusiones paradoxas, quas nemo necit in materia morum esse valde periculosas; & quod est cumulus mal, in idem resultat pertinacia, & incorrigibilitas in doctrina, quia desiturus manu-

ductione legitime definitionis, à qua dependet tota fertes reliquæ doctrina, necessariò redditur incorrigibilis. Quod quale sit inconveniens, quis spontè videt, & repræsentat bene Gerson, part. 2. lib. de reg. moral. sub titulo de superbia, & vana gloria: Pertinacia, ait, in opinionibus, & actibus propriis, per quam quis non est paratus corrigi, damnabilis, & vix sanabilis est præsumptio, & dum in rectoribus aliorum, aut apud religiosum est, cuncta turbat, & perdit.

PARS SECUNDA.

De Argumentis ex defectu libertatis opinandi, & Physicæ, & Moralis.

Reproducitur Argumentum ex defectu libertatis ad speciem actus opinativi.

ART. CIII. **T**RANSEO jam ad argumenta olim proposita adversus nostram sententiam, & planè digniora, quæ attentè considerentur. Quæ enim prosequuntur hucusque sumus, rursus potius fuerit, & æquivocationes, quam argumenta. Duæ autem sunt difficultates ex antiquis, circa quas potissimum de aliquæ novo superaddita: fuerit ponderationes, quarum altera peritur ex defectu libertatis circa actus opinativos inæquales; altera eadem que majoris longè momenti peritur ex periculo peccandi, seu agendi contra legem, cui subest operatio conformis opinioni minus probabili, simul que minus tuta. Quia verò circa neutrum intelligi ulla ex parte possunt, quæ de novo superaddita, & superaddenda sunt, quin simul oculis ea etiam subiciantur, quæ dederamus jam in nostra questione, oportebit, ut nos illa patienter repetamus. Repetemus autem data opera verbosius aliquanto, ac fusius, quoniam advertimus nonnullos, & quidem non ad modum paucos facilius adduci, ut multa legant, quam ut multum considerent, quæ paucis comprehensa sunt lineis; sicut sunt, quibus placeat magis longum iter, sed planum, quam breve, sed arduum; atque ab huiusmodi genii, & ingenii hominibus injecta nobis est tota ferè necessitas de utroque eo argumento rescribendi, cum si voluissent, attentius ea considerare, quæ scripsimus prius, advertere facile potuissent, quomodo inde eis etiam satisfieret, quibus denud perstrepunt.

ART. CIV. Ad argumentum, quod attinet ex defectu libertatis, præmittendum est, libertatem circa aliquem actum esse duplicem, aliam contradictionis, aliam contrarietatis. Libertas contradictionis, quæ & libertas exercitii dici solet, necnon libertas ad actum, & ad omissionem actus, est potestas eliciendi, seu inducendi actum aliquem conjuncta cum potestate omittendi, ac suspendendi eundem actum. Libertas contrarietatis, quæ & libertas specificationis, & libertas quoad speciem actus dici solet, necnon libertas ad utrumlibet ex actibus invicem oppositis, ut opponuntur amor, & odium, affirmatio, & negatio circa idem, est potestas eliciendi, seu inducendi actum aliquem conjuncta cum potestate

ORATI
R. S. I.
CIVILIS
NOIA

potestate eliciendi, seu inducendi actum oppositum id est, actum vel contradictorium, vel contrarium circa idem objectum eliciendi. Dico utrobique, seu inducendi, quia potestas immediata voluntatis respectu proprii actus dicitur potestas eliciendi, mediata verò potestas ejusdem voluntatis, tum respectu alicujus proprii sui actus, tum respectu alicujus actus intellectus, alteriusve potentie subordinatae voluntati, dicitur potestas inducendi talem actum per imperium. Certum jam est apud omnes inesse nobis libertatem exercitii, & contradictionis respectu cujusvis actus opinativi. Et ratio est, quia opinio ex suo conceptu se habet ad verum, & falsum, atque motivum opinandi proponitur cum fallibilitate, & cum periculo aliquo falsitatis, quæ est summum malum intellectus. Nulla autem potentia rapitur cum omni moda necessitate, nisi à puro suo bono, & ubi est admixta aliqua ratio malitiæ, eo ipso est adjuncta remora, & causa sufficiens, ob quam suspendi ab actu suo possit. Certum similiter præterea est apud omnes inesse nobis libertatem specificationis, & contrarietatis respectu cujusvis actus opinativi saltem indirectæ, & mediatæ. Quia postquam voluntas utens præsertim modo libertate sua exercitii, & contradictionis, suspendit omnem actum tam affirmativum, quam negativum circa objectum propositum cum ratione dubitandi pro utraque parte, potest utique applicare intellectum considerandis, ac promovendis rationibus utriusvis partis, prout sibi placuerit, eundemque simul cohibere, quo minus actu consideret, ac promoveat rationes partis oppositæ. Hoc autem præsertim citò fiet, ut pars præelecta, seu magis per placens nanciscatur cum apparentia, & verisimilitudinis gradum, ac excessum, qui abundè sufficiat ad assentiendum eidem demum parti. Verum hic modus indirectæ, ac mediatæ libertatis non est proprius, ac specialis respectu opinabilium, sed demonstrabilibus quoque communibus. Notum namque omnibus est per experientiam manifestam, avocati ab unoquoque intellectum pro libito, & quotieslibet, quo minus consideret veritatem jam demonstratam, & rationes demonstrantes, quæ habentur sub prospectu, eandemque transferri ad considerandas, & omnibus modis promovendas rationes suadentes oppositum, atque hoc pacto unumquemque traduci pro libito à veritatibus, tum ex fide divina certis, tum evidentibus etiam jam agnitis, ut talibus, ad absurdissimos errores. Neque de hoc libertatis genere circa actus intellectus, sive certos, sive incertos, sive evidentes, sive obscuros, est ulla apud auctores controversia. Quapropter quicumque negata libertate specificationis, seu contrarietatis quoad actus scientificos, affirmant nihilominus eandem quoad actus opinativos, censendi eo ipso proculdubio sunt affirmare quoad actus opinativos libertatem specificationis immediatam, & formalem.

ART. CV. Quæstio itaque est de libertate ista immediata specificationis quoad actus opinativos. An videlicet voluntas possit imperio suo adigere, ac determinare intellectum, ut assentiatur utriuslibet parti, prout ex aliis motivis propriis voluntatis eligere, ac impingere opinabundo ipsi placuerit, quoties adsunt, & habentur in prospectu rationes dubitandi pro utraque parte contradictionis, tametsi rationes unius partis sint efficaciores, & majoris momenti, quam rationes partis oppositæ? Sententiam affirmativam ejusmodi libertatis tenent communiter, qui nobiscum consentiunt quoad usum licitum opinionis

minus probabilis, & minus tuta, ut necesse est, minime sic singulos seorsim quoad hoc punctum tenent. Solutio P. Suarez placet hic verba referre, quæ tract. 2. in 1. 2. disp. 10. sect. 10. ponatillas dicitur esse evidens non pendet à voluntate in specie actu de aliquo objecto potest moveri à voluntate ad propriam actus. Qui autem opinatur, nunquam habet evidentiam de objecto, circa quod opinatur, sed ea ratione, sub qua de eo opinatur. Ergo extensio P. Suarez intellectus dispositus ad opinandum quocumque demum modo ad id dispositus sit, semper potest moveri à voluntate ad propriam actus. Idem docet D. Thom. lib. 1. tit. 16. c. 1. med. Ubi agens determinatè de opinando, circa quas versatur præterea nostra controversia principalis, nempe de opinionibus prædictis, dicitur. Sed quia operabilia sunt contingencia, non cogitur ratio ad assentiendum huic, vel illi, sicut actus demonstrativus, sed in potestate habet bono, quasi assentiatur uni, vel alii parti contradictionis, sicut actus in omnibus opinabilibus, & maxime circa operationes in quibus plurima attenduntur, secundum quod quolibet aliquid potest judicari bonum. Augustinus hanc sententiam exposuit Aristoteles in libro de veritate: At si habitus ipsius aliquo modo sit appetitus causa, erit & apparentia ipsi sibi quodammodo veritas. Quia videlicet imperium, seu motus voluntatis quoad opinandum evadit conformis in clientia habitus præexistentis, & propria cujusque libertate acquisiti prius, atque huic deinde imperio, in motioni evadit necessarii conformis apparentiam seu opinio hæc potius, quam opposita; idque etiam immediatè, quod solum est proprium apparentiam, & opinabilium; & non tantum mediatè, ac per gyrum, quod in demonstrabilibus quoque potest, ut dictum est. Negant nihilominus communiter eandem hanc libertatem specificationis quoad actus opinativos, qui nobis contradicunt quoad usum licitum opinionis minus probabilibus, & minus tuta, atque inter alios promovet sententiam præcipuo conatu, & fusc P. Mercator in sua Basi. part. 2. ab art. 3. ad 8.

ART. CVI. Tria sunt præcipua hujus sententia negantis fundamenta, quibus ejus auctores probare nituntur, quando in re incerta ex defectu evidentia, vel nulla in alteram partem occurrunt rationes, vel æquales utrimque præter rationes, in ægrotam partem posse intellectum producendo determinari, sive ex se, sive ex impetu voluntatis; quando verò rationes, seu probationes qualescumque sunt efficaciores, majoresque, monentur per una parte, quam pro parte opposita, tunc intellectum necessarii, ex imperio voluntatis, vel sibi quod omnino sicut prius, vel ei parti assentiatur, pro quam militant probationes meliores; idque exponitur nonnulli etiam probant ex exemplo bilancis, quæ licet in medio, sive in fine utrimque æqualia pondere, sit neutram partem ullum pondus gravius, ut verò in pondere inæqualia, ruit necessarii in eam partem, ad quam trahit majus pondus. Primum fundamentum sumitur ex auctoritate Aristotelis de anima, lib. 3. de anima, text. 133. Licet fingere pro libito quod volumus; opinari autem in nobis non est. Sicut enim est verum, aut falsum dicere. Ubi pendetur primum negativa universalis, opinari non est. Effet autem, in nobis, si librum nobis esse assentiatur

liber parti prohibito; sicut eligere media est in nobis juxta veritatem, & juxta frequentem phrasim Philosophi, lib. 3. eth. cap. 2. & 5. & alibi, non alia profecto de causa, quia medium propositum prosequimur, aut rei citius pro libito. Ponderatur rursus causalis, necesse enim est, quae esset insufficientis, nil quae conferret ad intentum, nisi supponeretur tanquam certum, ac indubitatum, neque verum dici posse, neque falsum, quin ad sit ratio, vi cuius determinetur, & quasi alligetur intellectus ad alterum ex illis determinatè. Hoc enim sublato oppositum potius verificaretur; nempe liberum est verum, aut falsum dicere.

Exponitur testimonium Philosophi de necessitate opinantis.

ART. CVII. **V**T appareat nil adversariis prodest hoc testimonium, confertur illud est cum alio simili ejusdem Philosophi testimonio in eodem opere de anima lib. 2. text. 60. ubi sic habet: Idcirco intelligere quidem est in ipso, cum voluit; sentire autem non est in ipso. Necesse enim est adesse sensibile. Ex quibus profectò verbis remanens intulerit, vel intelligere nostrum nulla prorsus necessitate esse restrictum, vel nullum prorsus esse locum liberae electioni quoad ipsum sentire; cum sit manifestum, non esse liberum nobis eam, quando voluerimus, intelligere, quae nullo modo in sensu percipimus prius, nilque in intellectu esse posse, quod non fuerit prius in sensu; esse verò liberum nobis, album videre, vel nigrum, & tangere molle, vel durum, cum utrumque simul ad fuerit. Quapropter solum subintelligitur discrimen libertatis quoad intelligere, & defectus libertatis quoad sentire, quantum sufficit ad concludendam, quae solam intendebatur, distinctionem intellectus à sensu, & quantum evincunt rationes utrobique adhibita; quatenus, ut vulgò dicitur, sensus ditorum rectè colligitur ex rationibus dicendi, idque maximè in articulo iuste, ut in Aristotele. Sufficit autem ad concludendam distinctionem inter intellectum, & sensum quae cumque specialis libertas quoad intelligendum, quae eadem non detur quoad sentiendum. Concludunt verò specialem aliquam libertatem quoad intelligendum, ejusdemque libertatis defectum quoad sentiendum rationes pro utraque ea parte proposita à Philosopho. Quia videlicet universalis, quae sunt objectum intellectus, insunt quodammodo in anima, ex quo semel praehabita fuerit illorum species, id eoque intelligi quoad libet, & quomodo libet possunt, sive adsint secundum se, sive absint objecta illa, ex quibus primitus emana verant species derivantes ad eorumdem universalium abstractionem. At sensibilia sunt extra animam, nec illis membris manent amplius eorum species intentionales, ac proinde sentiendi eodem modo minimè possunt prohibito, nisi adsint physicè quoties sentienda sunt. Sicut ergo haec ratione nil obstante superest nihilominus in nobis aliqua libertas quoad sensibilia, actusque sentiendi, ita etiam respectu opinabilium, & opinionum potest in nobis superesse aliqua libertas, nisi obstante testimonio Philosophi nobis objecto, quaque ratione, & scopo.

ART. CVIII. Scopus nimirum in illo loco est statuere distinctionem inter opinionem, & phantasia, seu imaginationem, sicut in loco priori inter intellectum & sensum. Ratio in hunc scopum est,

sicut in priorem, ex amplitudine libertatis ad imaginandum, & ex restrictione libertatis ejusdem ad opinandum. Imaginamur enim, quae, & quando, & qualiter placet, sive vera, sive falsa ea sint, ac appareant, id est, sive adsint aliqua, sive nulla prorsus adsit ratio, aut veritatis, aut falsitatis. Opinari autem nequaquam possumus, quin dicamus verum esse, aut falsum, affirmemus, aut negemus, quod opinamur: Ubi supponitur tanquam per se, aut per experientiam manifestam omnibus notum, ac indubitatum, nos nec verum aliquid esse, nec falsum enunciare, seu nec affirmare, nec negare quidquam posse, quin adsit ratio aliqua sic enunciandi; atque rationem talem non semper nobis adesse pro libito pro qualibet indiscriminatè conjunctione rerum, aut disjunctione. Unde liberum est imaginari montem aureum, hominem volentem, ipsum imaginantem jam mortuum, & similia; eadem autem affirmare non est liberum; sed si opinari circa ea libeat, necesse erit illa negare, quia ratio negandi praestè est, affirmandi, vero nulla est, idemque dicitur de negabilibus, & minimè affirmabilibus eodem modo. Convincit itaque manifestè intentum ratio Philosophi iis solis admissis, quae sunt certa, ac indubitata apud omnes de amplitudine libertatis ad imaginandum, & de restrictione libertatis ejusdem ad enunciandum, seu opinandum. Quapropter sicut inaniter inde inferretur ulterius libertatem imaginandi nullam omninò pari restrictionem, atque adeo nos ea etiam imaginari pro libito posse: quorum nullas unquam species praehabuerimus per sensum externum; ita non minus inaniter inferretur defectum libertatis quoad opinandum esse talem, ut cum nulla eatenus libertate compatibilis sit, proindeque liberum nobis nunquam esse posse opinari pro libito utramlibet partem contradictionis, tamen si adsint simul rationes sufficientes pro utralibet parte contradictionis, seu tam ad affirmandum, quam ad negandum. Perindè namque non dicit hoc secundum Philosophum, atque non dicit illud primum; & perindè certum esse neutrum esse necessarium ad scopum ejus, ut patet ex dictis. Ac demum qualis debeat esse ratio, quae supponitur esse necessaria, tam ad dicendum verum, quam ad dicendum falsum esse aliquid, seu tam ad affirmandum quam ad negandum; an scilicet debeat esse praevaleas exte, & efficacior, quam ratio partis oppositae, an illi aequalis, an evidens, & certificativa, an probabilis, & incerta; nec determinatur ibi à Philosopho, nec insinuat. Verum neque determinari, aut insinuari id ibi aut poterat, aut expediebat. Quia licet interpretes posuerit verbum, opinari; certum tamen est Philosophum ibi agere de enunciare, & existimare in genere, prout abstrahit ab existimatione, & enunciatione certa, & incerta; per se, & per aliud nota; prudenti, & stulta, ut patet intuitu contentum praecedentem, & maximè eum, qui subsequitur immediatè. Quia post rationem alteram distinctionis ejusdem inter phantasia, & enunciationem, seu existimationem, subdit sic: Sunt porò & ipsius existimationis differentia, scientia, & opinio, & prudentia, & quae his contraria sunt, de quorum differentia, alia sit disputatio. Patet autem agendo de genere complectente sub se differentias usque adeo inter se dissidentes, & indignas rationum aequè invicem diversarum, non potuisse, certe non debuisse determinari, vel etiam insinuari qualitatem hanc potius, quam illam rationis requisita ad enunciandum, ac existimandum. Subinducunt igitur de

LIBRARIUS

suo adversarii absque ulla fundamentum in Aristotele rationem opinandi semper, ac necessario debere esse prevalentem ex se, & majorem simpliciter, quam sit ratio praconcepta partis oppositae. Prior in contrarium ponderatio ex art. 106. idem est defectuosa, quia in sermone comparativo, qualis ibi est sermo Philosophi, ad verificandam negativam de altero extremorum sufficit, si id, & eatenus illi desit, quod & quatenus affirmatum fuit de altero extremo. Affirmata autem fuerat libertas quoad imaginandum nullius indignationis, seu praevaletentis, seu non praevaletentis. Negatur igitur in nobis esse opinari, utique absque ulla similiter ratione seu praevaletentis, seu non praevaletentis, a quibus differentiis merito praescinditur. Altera ponderatio idem deficit, quia licet in opinante necessitas dicendi verum, aut falsum possit esse conjuncta cum aliqua eatenus libertate, & atque haec libertas sit itidem in tali materia inseparabilis ab aliqua necessitate, ut patet ex dictis, non tamen erat esse, ut quidquam diceretur de libertate, sed solum ut exprimeretur necessitas quatenus opposita amplitudini libertatis praesertim ad imaginandum, & qualem solum probat ratio subinducta ab ipso Philosopho, ut visum jam est. Praeterea utraque ponderatio patitur manifestam instantiam in altero illo testimonio a nobis expenso in articulo praecedenti, ut apparet consideranti, quae ibi notata sunt. Oportuit me rotidem verbis haec dicere propter adversariorum insistentiam in eo testimonio, cum testimonium ipsum, quantum est de se, nullo, aut vix ullo indigeat commentario, ut concilietur cum sententia assertiva libertatis quoad speciem actus opinativi. Nam ego ipse, qui ejusmodi libertatem affirmo eo modo, quem mox exponam, dico similiter de plano, & pleno ore pronuncio; Necesse est opinantem verum dicere, aut falsum, affirmare, aut negare, neque fieri potest, ut quisquam opinetur, quin verum, aut falsum dicat, affirmet, aut neget, & necesse rursus est adesse aliquam rationem ad dicendum, tum verum, tum falsum; tum ad affirmandum, tum ad negandum; neque liberum est verum dicere, aut falsum, affirmare, aut negare, sicut est liberum quidvis imaginari absque ulla ad id ratione. Quid tum ad propositum?

*Proponitur secundum, & tertium
argumentum ad-versus libertatem
opinandi.*

ART. CIX. **S**ecundum Adversariorum fundamentum est: Quia intellectus est potentia necessaria, atque centrum, seu proprium, & adaequatum bonum ipsius est sola veritas. Omnis autem potentia necessaria necessario movetur ad suum bonum, ac centrum juxta solam praevaletentem, ac efficaciorum inclinationem praeviam ad illud. Ergo intellectus praeventus rationibus dubitandi in utramque partem, necessario adharet illi parti, pro qua fiat major apparentia veritatis, seu major, ac efficacior probatio.

ART. CX. Tertium fundamentum est. Quando pro utraque parte contradictionis proponuntur rationes invicem aequales, ad neutram potest determinari intellectus per imperium voluntatis. Ergo multo minus potest per idem imperium determinari ad eam partem, cui faveat minor ratio, seu cujus est probabilitas minor. Patet consequentia. Quia, cui est impossibile, quod minus est, seu ex

se minus difficile est, non potest esse possibile, quod intra idem genus est plus, seu ex se difficilius est. Patet autem esse quid minus, atque ex se minus difficile flexere intellectum per imperium adversarii, motivi aequalis, quam adversus vim motivi superioris, ac efficacioris. Ergo si primum illud praeter non possit voluntas imperio suo, multo minus hoc, secundum praestare poterit. Antecedens probatur auctoritate, & ratione D. Thomae, quaest. 14. de veritate. art. 1. corp. post initium. Sicigitur intellectus non potest per imperium voluntatis, qui fuerit uterque partes contradictionis, vel propter apparentem aequalem rationem, quae movent ad utramque partem, & ista est dubitantis dispositio, qui fuerit uterque partes contradictionis. Quandoque vero intellectus inclinatur magis ad unum, quam ad alterum, sed tamen illud inclinans non sufficiens movere voluntatem ad hoc, quod determinet ipsum ad unam partem, scilicet, unde accipit quidem unam partem, tamen semper dubitat de opposita, & hac est dispositio dubitantis, qui accipit unam partem contradictionis, sed formidine alterius. Ergo ex sententia D. Thomae impossibile est, ut quis opinetur aliquod determinate sub motibus in utramque partem aequalibus, sed est tam patenter impossibile, quam patenter possibile est, ut qui est dispositus ad dubitandum, et ipsa dispositio sit simul dispositus ad opinandum, si placeat opinari, id est, juxta partitionem suam expressam a D. Thoma, ut qui subest motibus utramque partem aequalibus, eo ipso subest motibus, eademque sine invicem aequalia, & inaequalia. Unde etiam fieret, quod non minus distans esset, ut ligatus per id ipsum, quo ligatur, libertate ligamine, & solveretur, ipsumque ligamen esset solutio ligaminis pro solo beneplacito ligati. Neque dubitans comparatur ligato, & rationes dubitantis sunt ligamen, & similiter ratio opinandi est solutio. Auditur Aristoteles. lib. 3. Metaph. cap. 1. Insuper investigare volentibus pra opere bene dubitare. Prior enim investigatio priorum est solutio dubitationum. Solvere enim non est ignorantis vinculum, sed vinculis dubitatio: hoc de re demonstrat. Quoniam enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatus patitur, utroque namque modo impossibile est ad alteram procedere. Et ibi D. Thomas: Sicut enim qui ligatus patitur ligatus non potest in anteriora procedere, si non habens mentem ligatam, non potest in anteriora procedere secundum viam speculationis; & idem fiat illi, qui vult solvere vinculum corporale, oportet, quod prius inspiciat vinculum: & modum ligationis, ut illi, qui vult solvere dubitationem, oportet, quod prius inspiciatur omnes difficultates, & earum causas. Impossibile igitur est, ut non superveniente ratione solutio majori, quam qua ligabat, suspenderetur mentem, ligamen dubitationis dissolvatur, & certum opinio determinata in unam potius partem, quam in alteram.

ART. CXI. Ut his duobus argumentis plene fiat, simulque praoccupentur quaedam aliae rationes circa idem ponderationes, expedit, ut nostram sententiam circa libertatem voluntatis quoad actus opinativos integrè ponamus ob oculos, praemonito tamen prius utrumque argumentum eadem ferè vi probare adversus etiam libertatem contradictionis, seu contradictionis. Quia quoad primum non minus est de conceptu

...entia necessaria, ut moveatur, ac determinetur juxta inclinationem praevalentem, nec maneat suspensa nulla ad versus ejus vim, quam ut maneat suspensa nulla alteram partem ad mota inclinatione praevalenti. Quoad secundum vero, ejusdem rationis videtur esse, neutrum ex rationibus aequalibus juvare, ac promovere imperio posse, atque rationem majorem, ut praevalentem scinare, & suspendere, eodem imperio minimè posse. Certè qui bilancem utrimque aequiponderatam in neutram partem manu trahere, neque inclinare possit, nec etiam tenere in medio, ac suspendere possit praegravante in alteram partem majori pondere. Sed jam rem ipsam absolute consideremus.

Adstruitur libertas specificationis quoad actus opinati-vos.

ART. CXII. Dicendum est liberum esse in utramlibet partem opinari, atque adeò convenire nobis libertatem specificationis, seu contrarietatis quoad actus opinati-vos, quando cumque motiva utrimque apparentia ad opinandum sunt heterogenea, seu diversae rationis, & se habent tanquam excedens, & excedendum, ita ut neutra ex parte excessus simpliciter sit evidens, atque omninò manifestus. Adde istas, seu limitationes, seu declarationes, alteram de heterogeneitate, seu dissimilitudine mutua motivorum, alteram de excessu alterius partis non evidentem, non manifestum, ac indubitatum. Adde, inquam istas duas limitationes, non ea praecipue de causa, quia sententiam in utraque contentam censere esse veram, sed potius quia neutrius ejusmodi extremorum comparationis discussio quodquam confert ad punctum principalis controversiae de utilitate opinionis minus probabilis. Fieri namque minimè potest, ut ex opinionibus invicem contradicentibus altera sit magis, altera minus probabilis, si motiva opinandi utrimque sint similia, & aequalia; quandoquidem major, & minor probabilitas opinionis desumitur, & unice dependet ex majoritate, & minoritate motivi. Similiter fieri non potest, ut opiniones invicem contradicentes, maneat ambae probabiles apud eum, cui est evidens, & manifestum, ac indubitabile, alteram opinionem niti motivo absolute, & simpliciter, omnibusque hinc, & inde consideratis majori. Quia ad probabilitatem opinionis requisitum in proemio à nobis fuit, ut nitatur opinio fundamento, & absolute, & comparative magno, id est, fundamento, quod non solum seorsum, & secundum se sit difficile solubile, & valide pertrahatur ad assensum, sed quod comparatum etiam cum fundamento oppositae partis retineat adhuc vim magnam pertrahendi ad assensum. Quando autem fundamentum unius partis contradictionis evidens, & manifestum, atque omninò indubitatum est majus, quam fundamentum oppositae partis, eo ipso fundamentum istud minus evadit parvam sub ea comparatione, nec retinet amplius vim magnam pertrahendi intellectum ad assensum. Hac igitur de causa do potius adversarius per modum suppositionis, quam asseram, & defendendum ex prolesso, suscipiam, nullam nobis inesse libertatem opinandi indifferenter in utramlibet partem, quando vel motiva utriusque sunt omninò similia, & aequalia, vel excessus motivi pro una parte est evidens, ac propterea indubitatus. Similia porò, & aequalia non sunt apud me duo praedicata realiter inter se

distincta, aut ullo pacto separabilia, sed propterea inseparabilia, & convertibilia mutuo, atque essentialiter idem, ut ostendi ratione efficaci, lib. 1. curs. Theol. quest. 44. ad 7. art. 2. & 3. eademque ratione, sed multò melius, & efficacius proposita, magisque comprehensa idem demonstrat ex professo D. Thom. lib. 3. contra gen. cap. 97. & quest. unica, de anim. art. 7. & pluribus ingeniose confirmat magnum olim Scholae meae decus Pater Eusebius Truchses, part. 3. Quoad lib. 2. & in Miscel. Theorem. 6. ubi & exhibet discursum D. Thomae verbis ejusdem. Dfferunt autem ratione nostra quatenus similia, & dissimilia dicuntur relatè ad conceptus nostros, alterum confusivum, seu indistinctum, atque indistinctè abstractivum, alterum discretivum, seu distinctè representativum; aequalia verò, & inaequalia dicuntur relatè ad communem mensuram physicam.

ART. CXIII. Observandum praeterea est, me non asserere, nec asserendum putare, sed rejiciendam potius libertatem ad opinandum utramlibet partem contradictionis in sensu composito iudicij de majori probabilitate unius partis, quam oppositae; ita ut quis iudicet fundamenta unius partis esse majora, habere majorem verisimilitudinem, eandemque partem reddere probabiliorem, quam oppositam; atque retento hoc iudicio iudicet nihilominus partem hanc oppositam esse absolute veram, tamen minus fundata sit, minusque verisimilis, & minus probabilis. Impossibile namque est, ut quod alicui videtur falsum, videatur nihilominus eidem similis vero; quam quod putat verum esse, sicut est impossibile, ut quis iudicet esse similius albo, quod iudicat esse nigrum, quam quod iudicat esse album. Nec enim minus repugnat putatum falsum simul putari similius vero, aut putatum nigrum simul putari similius albo, quam quod putatur verum, aut album esse, quam repugnet falsum ipsum, ipsi verò, aut nigrum ipsum ipsi albo esse similius, quam verum verò, & album albo. Ita nempe se habet putare ad putare in eodem respectu eorundem sicut esse ad esse sub eadem comparatione, & compossibilitate, atque incompossibilitate in natura sunt pariter secundum suum formalem conceptum compossibilia, atque incompossibilia in mente quoad partem judicativam, quae sola determinat res intentionaliter ad esse potius, quam ad non esse, & è converso. Unde quod apud nonnullos circumfertur nomine Aristotelis: *Multa falsa sunt probabiliora veris*, non est imprimis Aristotelicum sub his terminis, ac deinde est accipiendum de falsis in se, seu falsis re ipsa tantum, non verò de falsis apud eum, seu ejus estimatione, apud quem, seu ejus estimatione probabiliora sunt. Quem sensum exprimit distinctè Aristoteles, lib. 8. Top. cap. 4. paulò post princ. *Nihil enim prohibet alicui videri, quae non sunt, magis, quam vera*, id est, verisimiliora reputari, non quae falsa ab eodem reputantur, sed quae tantum falsa sunt. Hinc nulla est inconsequentia, sed maxima coherentia in Patre Suar in 2. disp. 10. sect. 1. quatenus cum diseretè statueret libertatem quoad specificationem actus, quando deest evidenti de objecto, ut retulimus supra, art. 103. paucis interjectis subdit: *Mihi probabile est non posse moveri (intellectum à voluntate) nisi in illud, quod verò similius, & probabilius apparet.* Ex suppositione nimirum, quod verò similius, & probabilius iudicetur, seu appareat enunciative. Alioquin enim dirueret ista sua limitatione illam suam conclusionem in eodem contextu proxime positam, ut patet attentè consideranti, & perinde esset, atque si subdidisset: *Mihi probabile est*

PRATI
R. S. I.
C. C. C. C.
C. C. C. C.

meam hac ipsa de re conclusionem esse falsam. Eodem sensu loquuntur nonnulli alii dicentes non esse liberum opinari contra eam partem, quæ cuique videtur probabilior, id est, quæ ab unoquoque iudicatur probabilior. Est enim usu receptum, ut dicatur; mihi videtur, pro, ego iudico; hoc apparet mihi melius, pro, hoc iudico melius, utque talia non dicantur ex vi solius apprehensionis simplicis, aut rationis dubitandi, qualicumque ea sit, siue clarior, siue obscurior, siue fortior, siue debilior.

ART. CXIV. Procedit itaque conclusio nostra de libertate ad opinandum in utramlibet partem sub motivis invicem dissimilibus, & re ipsa disparibus, neutrius tamen partis excessu existente omnino manifesto, ac prius indubitato, aut agnito, ac præjudicato ab ipso, qui adhuc est in statu primo proximo opinandi constitutus; atque in hoc sensu ita progredietur probatio, ut obiter confirmetur, ac corroboretur, quæ modo præsupposuimus omnia. Probatio autem est talis. Voluntas potest se ipsam immediatè determinare per suam liberam electionem ad utrumlibet ex motivis invicem oppositis, & inter se inæqualibus, dummodò utrumvis excedat alterum secundum aliquid. Ergo eadem voluntas potest mediatè determinare intellectum per suum imperium ad utrumlibet ex motivis oppositis similiter, & inæqualibus. Antecedens n. ultiplici auctoritate, & ratione stabilitum, ac demonstratum à nobis est, lib. 3. *Curs. Theol. tota quæst. 12.* eique suffragatur universalis Theologorum consensus cum D. Thom. 1. 2. *quæst. 13. art. 6.* Favet idem consequentiæ D. Thom. 1. 2. *quæst. 17. art. 6. ad 1.* Præmissa enim libertate voluntatis ad inducendum assensum, vel dissentium, uti mox referam, subdit paritatem à nobis intentam, his verbis: *Ad primum ergo dicendum: quod ratio hoc modo imperat (mediante voluntate) sibi ipsi, sicut & voluntas movet (immediatè) se ipsam, ut supra dictum est & inde à nobis insinuatum est) in quantum scilicet utraque potentia reflectitur supra suum actum, & ex uno in alium tendit. Ratio paritatis, & simul ratio à priori antecedenti, & consequenti communis est. Primum, inclinatio voluntatis ad bonum non est minor, quam inclinatio intellectus ad verum, cum bonum sit centrum voluntatis, sicut verum est centrum intellectus; ac proinde, quod inter motiva utriusque potentie disparia est majus, non minori vi trahit voluntatem ad amorem, quam intellectum ad assensum. Deinde voluntas non minore vi trahit facultatem determinandi mediatè per suum imperium potentias sibi subordinatas, inter quas est intellectus, quam determinandi se metipsam formaliter, & immediatè per suam electionem, eadem utrobique præexistente proportionali dispositione in actu primo proximo. Quia subordinatio potentie necessariæ respectu potentie liberæ ad hoc est instituta, ut imperium potentie liberæ subbeat vices electionis propriæ respectu potentie necessariæ, adeoque ut potentia necessaria determinetur per imperium potentie liberæ ad ea omnia, & sub ea omni dispositione proportionaliter, ad quæ & sub qua eadem potentia liberæ determinatur immediatè per electionem propriam, id est, homo libera sua electione inducit, & impedit ceteras suas operationes ad eum proportionaliter modum, & sub ea ad easdem operationes proportionaliter dispositione, quo, & sub qua per eandem suam liberam electionem profectur, & fugit, & profectur, ac fugiendo inducit, ac im-*

pedit res alias convenientes sibi, & disconvenientes; quarum utrique eligendarum, ac rejiciendarum liberam facultatem perperam haberet, si non haberet facultatem æquè liberam inducendi, ac inducendi imperio suo suas illas alias operationes libere ad utrumvis istis ceteras res electas, cum non nisi per electionem, seu impedire possit. Propositio deinde negandi dissimilium, & quorum utrumlibet subbeat tanquam excedens, & excessum respectu alterius est dispositio proportionaliter prolixius excedens actus, tum electionis, & rejectionis, tum estimationis, ac negationis. Tale nempe est affirmare, & negare respectu intellectus, quale est volere, & nolle respectu voluntatis; & sicut se habent bonum in eligibilibus, ita se habent principia intelligibilia, ut tradit sæpe D. Thomas ex Philosophis, & videri potest 1. 2. *quæst. 13. art. 5 & 6.* Ac proinde qualis dispositio prævia, & qualis finis, quæ sunt motiva voluntatis, sufficiunt ad volendum prohibito, vel nolendum, talis prævia dispositio, & talia principia, quæ sunt motiva intellectus, sufficiunt ad affirmandum pro libito, vel negandum. Fieri igitur minimè potest, ut voluntas sit, uti certissimè potest, determinare se ipsam mediatè per electionem, & similiter non possit determinare intellectum immediatè per imperium ad utrumlibet pro libito ex actibus invicem oppositis sub motivis utrobique similiter oppositis, atque inter se disparibus modo jam prædicato.

ART. CXV. Agnosce iterum luculenter D. Thomas rationem istam paritatis, & à priori determinatum, & voluntatem quoad flexibilitatem motus que ad opposita ex vi motivorum inæqualium, & dissimilium invicem pugnantium, dum dicit, *quæst. 6. de malo, art. 11. ad 10.* Dicendum quod de intellectu, & voluntate quodammodo est simile, & quodammodo dissimile. Dissimile quidem quoad exercitum actus. Nam intellectus movetur à voluntate ad volendum, voluntas autem non ab alia potentia, sed à se ipsa, & ex parte objecti est utrobique similitudo. Sicut enim voluntas movetur ex necessitate ab objecto, quod est inordinatum bonum, non autem ab objecto, quod potest esse secundum aliquam rationem, ut malum, ita est intellectus ex necessitate movetur à voluntate ad volendum, non potest, accipi ut falsum; non autem à vero contingenti, quod potest accipi ut falsum. Videtur ad 10. contingit rationem à priori ejus indifferentiæ in voluntate communem suo modo intellectui, juxta æquationem modo relatam. Sic ergo, ait, illa causa, que facit voluntatem aliquid velle, non oportet quod ex necessitate hoc faciat, quia potest per ipsam voluntatem impedimentum præstare, vel removendo talium considerationem, que inducit eam ad volendum, vel comparando oppositum, scilicet quod hoc, quod proponitur ad bonum, secundum aliquid non est bonum. Que secunda disjunctionis pars verificatur in concilio utrumlibet invicem oppositorum, quorum utrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens cum excessu, ac proinde utrumlibet secundum aliquid non est bonum, ut potè continens in se, quatenus excedit, privationem illius gradus bonitatis, per quam constituitur excessus motivi oppositi secundum aliquid. Id quod exponit optimè Cajetanus 1. 2. *in prædicato indicata quæst. 13. art. 6. circa responsionem ad 3. quæst. 12. habet: Nil prohibet, si aliqua duo aequalia proportionaliter secundum unam considerationem, quam utraque alterum*

conferretur aliqua conditio, per quam emineat, & magis
 fiat in ipsum, quam in aliud, & eadem ratione. Sub-
 dit Cajecanus, proposito voluntatis aliquo eligibili emi-
 nentiori alius non necessitatur voluntas ad eligendum illud,
 nisi potest movere ad considerandum in altero aliquid
 aliud, quo praestet, & sic illud eligere. Cum igitur ex priori
 textu asseratur à D. Thoma similitudo intellectus, &
 voluntatis ex parte objecti, id est, quoad motionem,
 ac determinationem provenientem ex objecto; at-
 que ex duplici posteriori testimonio constat, ad li-
 bertatem, ac indifferentem electionem voluntatis inter
 opposita sufficere excellum utriusvis supra alterum
 positum aliquid; concluditur planè, ex mente D.
 Thomae sufficere similem excellum mutuum moti-
 vorum intellectus, ut hic pari cum libertate, ac in-
 differentia determinetur per imperium voluntatis
 ad utrumlibet illorum. Verum nil necesse est indu-
 cere mentem D. Thomae, quando ea directè, ac im-
 mediatè nobis faveat non solum in loco superioris indica-
 tit. Sed etiam 1. 2. in praedicta quæst. 17. art. 6.
 corp. alius autem rationis actus est, ait, dum his, quæ apprehen-
 ditur, assentit. Si igitur fuerint talia apprehensa, quibus
 naturæ intellectus assentiat, sicut prima principia, assen-
 sibilium, vel dissensus non est in potestate nostra, sed in
 ordine naturæ, & ideo proprie loquendo, naturæ imperio
 fiat. Sunt autem quedam apprehensa, quæ non adeo
 continent intellectum, quin possit assentire, dissentire, vel
 saltem assensum, vel dissensum suspendere propter aliquam
 causam, & in talibus assensus ipse, vel dissensus in potestate
 nostrâ, & sub imperio cadit. Videsio his expensam
 jam superius contrapositionem scibilium, & opina-
 bilitum cum affectione potestatis indifferentis circa
 opinabilia, quæ negatur circa demonstrabilia, ac
 potestatem hanc indifferentem asseri circa
 opinabilia non indirectam tantum, & per gyrum,
 sed etiam directam, & per lineam rectam juxta
 animæ directionem superius præmissam. Vides potes-
 tatem eandem opinandi asseri sub eodem individuo
 contentu verborum, & cum disjunctionis formula
 proflus eadem, adeoque in eodem proculdubio
 sensu, tum ad assensum, vel dissensum tum ad ut-
 rumvis, vel ad utriusvis suspensionem; hoc est in
 eam modum individuum, ac uniformem asseri li-
 bertatem, tum exercitii, quæ est potestas indiffe-
 renti ad actum, vel suspensionem actus, tum specifica-
 tionis, quæ est potestas ad actum aliquem, vel ad
 oppositum actum, ut puta assensum, vel dissensum.
 Indubitatum igitur cum sit convenire nobis liberta-
 tem exercitii directè respectu cujusvis operativi; si
 ad hanc nihilominus negas, aut etiam dubitas tantum,
 excellentia D. Thomae convenit itidem nobis li-
 bertatem directam specificacionis quod actus opi-
 nativos, exerceas utique libertatem majorem, quam
 quæ à te asseritur, & à te negatur, vel certè uteris
 libertate indirecta distrahendo intellectum, à con-
 sideratione sensus legitimi, ac manifesti verborum
 D. Thomae, ad ratiunculas tuas.

Art. CXVI. Prætermittenda minimè est circa
 eundem textum D. vi Thomae ratio disjungendi po-
 testatem ad assensum, vel dissensum à potestate ad
 utrumvis eorum tantum, vel ad utriusvis suspen-
 sionem, & aque uterque ratio utramque potestatem uni-
 formiter asserendi, & utrobique uniformiter subji-
 cendi imperio arbitrario, ac libero determinatio-
 nem intellectus ad alterutrum ex extremis utriusque
 ejus binarii. Contingit adesse motivum fallibile at-
 tendendi, aut è converso; & tunc habetur in potestate

assensus tantum, vel suspensio assensus, aut dissensus
 tantum, vel suspensio dissensus. Contingit etiam ad-
 esse simul motivum assentiendi, & motivum dissen-
 tiendi circa idem cum fallibilitate, & mutua aliqua
 dissimilitudine utriusque motivi; & tunc habetur in
 potestate assensus, vel dissensus, necnon suspensio
 utriusque. Ex g. nunciatur tibi famulus plerumque ve-
 rax, nec nimis credulus imminere amico tuo præsens
 periculum vitæ, ni cito illi subventias, uti potes cum
 aliquo, sed cum minori periculo tuo; & nemo com-
 parat, qui dicat oppositum, nec tibi occurrit ulla ra-
 tio in contrarium. Habes hucusque in potestate as-
 sensum, & suspensionem assensus, non autem dissen-
 sum. Supervenit amicus tuus alius cætera similis fa-
 mulo, sed non admodum bene affectus erga amicum
 assertum periclitantem, dicit se adfuisse in loco simul
 cum famulo tuo, & negat ullum amico illi imminere
 periculum, vel negat subvenire te posse absque ma-
 jori periculo tuo. Habes jam in potestate assensum,
 vel dissensum, tum periculi amico imminenti, tum
 honestatis, ut illi subvenias, & habes similiter in po-
 testate suspensionem assensus simul, & dissensus. Ra-
 tio igitur disjungendi potestatem ad assensum, vel
 dissensum à potestate ad utrumvis, vel ad utriusvis
 suspensionem est possibilitas occurfus motivorum
 utrovis ex his duobus modis.

Art. CXVII. Pergo ad alteram partem de uni-
 formi asseritione utriusque ejusmodi potestatis. Oni-
 nes incantantèr conveniunt cum D. Thoma quoad
 asserendam liberam potestatem ad assensum, & sus-
 pensionem assensus, (& sic de dissensu, & suspen-
 sione) quando adest motivum fallibile assentiendi,
 nullumque simul adest ullius generis motivum ad
 dissentiendum. Ratio autem indubitata omnium
 eatenus consensus non alia esse potest, quam quia
 motivum fallibile est motivum biceps, habens perfe-
 ctionem aliquam, ratione cujus gignit apparentem
 possibilitatem, & fundat spem aliquam allequenda
 veritatis, si intellectus sibi adhereat, ac conformetur,
 & simul habens aliquam imperfectionem, ratio-
 ne cujus gignit apparentem falsitatem, & fundat ti-
 morem incidendi in falsitatem sub eadem conditio-
 ne. Cum autem intellectus æquè propendat in veri-
 tatem, & abhorreat à falsitate, hæreat necesse est,
 quantum est de se sub tali motivo, siquidem est po-
 tentia de se necessaria, & nil adest, quod necessitet,
 seu cum necessitate determinet, eademque ratione
 necesse est, ut idem intellectus sub eodem motivo sit
 determinabilis per imperium voluntatis, tum ad as-
 sensum, tum ad suspensionem assensus, prout magis
 liberit, quandoquidem intellectus est potentia
 subordinata voluntati, atque per ejusmodi motivum
 est sufficienter disposita ad utrumlibet eorum extre-
 morum. Accedat jam motivo illi fallibili assentiendi
 motivum aliud itidem fallibile dissentendi cum an-
 cipiti excessu mutuo alterius supra alterum moti-
 vum. Dico adesse jam eadem proflus ratione potes-
 tatem indifferentem ad assensum, & dissensum, &
 ad utriusque suspensionem, quanta prius aderat ad
 assensum solum, & ad suspensionem assensus; Quia
 ex vi novi apparet tanta plus minus possibilitas, &
 spes attingendæ veritatis per dissensum, quanta prius
 apparebat possibilitas, & timor incidendi in falsita-
 tem per assensum. Fieri igitur non potest, ut ratione
 hujus periculi, & timoris suspensio assensus compa-
 rati cū assensu ipso subesset libero imperio voluntatis
 pro priori eventu motivi fallibilis solitarii; & non si-
 militer sub sit imperio libero actus dissentendi com-
 paratus

LIBRARIUS
 S. I.
 1011

rus cum actu assentiendi ratione illius possibilitatis, & spei pro posteriori eventu concursus motorum invicem oppositorum cum anticipati excessu mutuo. Eadem igitur ratione, qua apud omnes est indubitata libertas exercitii, admitti quoque ab omnibus debet libertas specificationis quoad actus opinativos, suppositis proportionaliter supponendis, uti perspicere clarè potest in exemplo nuper proposito art. 116. Optimo proinde consilio D. Thomæ eadem individua, ac uniformi assertionem complexus est libertatem ad assensum, & dissentium, necnon ad utrumvis eorum, & ad utrumvis, necnon utriusque suspensionem sub motivo, seu motivis non convincentibus intellectum.

Uterior probatio libertatis opinandi ex libertate ad credendum Deo, necnon ad iudicandum de proximo.

ART. CXVIII. **S**ubjungo superiori discursui duplex argumentum convincens, nisi fallor, à fortiori. Primum sumitur ex libertate respectu fidei divinæ. Respectu actus fidei, quo credimus Deo, datur libertas specificationis, atque intellectus potest determinari imperio voluntatis, ut rejectis argumentis, & motivo fidei divinæ sibi sufficienter propositis assentiatur motivis hæresum, & errorum. Ergo potest similiter determinari intellectus imperio voluntatis, ut assentiatur motivo minoris re ipsa probabilitatis præ motivo probabilitatis re ipsa majoris, ac proinde datur libertas specificationis ad opinandum in utramlibet partem sub motivis fallibilibus invicem disparibus disparitate exposita prius. Consequentia tenet à fortiori. Quia nullius opinionis probabilis motivum potest superare tanto cum excessu motivum cuiusquam alterius opinionis verè probabilis apud ipsum opinantem, quanto cum excessu superant argumenta, & motivum fidei Catholicæ, rationes omnes, & motiva hæresum, errorumque oppositorum, ut est in confesso apud omnes Catholicos, & apparet clarè ex iis, quæ diximus lib. 6. curs. Theolog. quæst. 18. Antecedentis veritatem ostendi peculiari fundamento in eodem libro quæst. 27. Adde nunc suffragium D. Thomæ, & communem consensum Theologorum D. Thomæ 2. 2. quæst. 1. art. 4. dicit sic. Assentit autem intellectus alicui dupliciter. Uno modo, quia ad hoc movetur ab ipso objecto, quod est per se ipsum cognitum, sicut patet in principis primis, quorum est intellectus; vel est per aliud cognitum, sicut patet de conclusionibus, quorum est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntariè declinans in unam partem magis, quam in aliam. Et siquidem hoc fit cum dubitatione, & formidine alterius partis, erit opinio. Si autem sit cum certitudine absque tali formidine, erit fides. Ubi manifestè attribuitur libertæ electioni voluntatis non solum, ut intellectus propositio motivo fidei declinet, vel non declinet ad actum fidei, sed etiam quod ad eum actum declinet potius, quam ad actum oppositum, idque traditur esse commune actui opinionis, prout à nobis modo intenditur. Quod autem Divus Thomas hic non agit de libertate indirecta tantum, quatenus voluntas potest divertere intellectum à consideratione argumentorum, & motivi fidei, eundemque applicare ad consideranda seorsim motiva

errorum, & sic demum inducere in actum dissentendi, & errandi, patet ex contrapositione necessitatis respectu scibilium, quam immediate præmittit, cum certum sit posse intellectum indirectè determinari ad actum etiam demonstrationibus contrarium, si abstrahatur à consideratione demonstrationum, & applicetur ad solam considerationem phisimatam, vel testimoniorum considerationem. Loquitur ergo D. Thom. de libertate directa ad credendum, & discreendum, dum intellectus actualiter considerat rationes, & motivum credendi, estque proximè dispositus ad credendum, si accedat primum voluntatis imperium per libertatem electionem eius partis, præ opposita. Idem habetur quæst. 2. art. 1. ad 3. Intellectus credentis, ait, determinatur ad unum non per rationem, sed per voluntatem, & idem assensus hic accipitur pro actu intellectus, sicut quod à voluntate determinatur ad unum. Præterea D. Thomam in his questionibus de fide agere de libertate ad ipsam non indirecta, ac remota, sed de directa, ac proxima, dum actualiter considerat motivum proximè sufficiens ad credendum, manifestat inibi quam clarissimè S. Doctor quæst. 1. art. 1. ubi cum in corp. præmisisset. Ipsum autem credendum actus intellectus assentiens veritati divinæ ex imperio voluntatis à Deo mota per gratiam. Deinde ad 2. addit expositionem istam. Dicendum quod in scientia non possunt considerari, scilicet ipse assensus scientis ad rem scitam, & consideratio rei scite. Assensus autem scientis non subicitur libero arbitrio, quia scientis cognitio asseriendum per efficaciam demonstrationis; & ideo essentia scientia non est meritoria, sed consideratio actualis scite subicitur libero arbitrio. Est enim in parte hominis considerare, vel non considerare; & idem considerare scientie potest esse meritoria, si referatur ad finem charitatis, id est ad honorem Dei, vel utilitatem proximi. Sed in parte utrumque subicitur libero arbitrio, & idem quantum ad utrumque actus fidei potest esse meritoria. Quia post hæc omnia periculosos interpretacionum cum tribus oppositam trahere sententiam, non is syncretismus reveretur, sed genuflexus colaphizat. Certe Cyprianus accuratus interpres, & fides allecia Angelici Præceptoris, usque ad non distinetur libertate specificationis quoad actus fidei, & opinativos, ut plus etiam illi indulgeat, quam patet, uti perspicere potest ex 1. 2. q. 65. ad art. 4. & Mag. S. Thomæ pugil acer controversiarum Thomisticarum tam libertatem quoad actum fidei ita tradit, ut loquente potius tanquam indubitata, quam probabile videatur 2. 2. disp. 3. art. 1. Et P. Luisius Tertius disput. 29. dub. 1. eandem dicit esse communem sententiam, & sibi certam, & expressè docet à D. Thoma.

ART. CXIX. Quoad communem auctororum consensum prolixitatis vitandæ gratia, exhibeo restem fidei dignum P. Suarez de virt. Theolog. 1. 1. disp. 6. num. 3. ubi sic habet: Nihilominus communis sententia est, ad credendum præsertim fidei divinæ, & infusæ, necessarium esse actum voluntatis, quo determinat intellectum ad credendum. Atque relictis auctoribus, subdit: Et est vera, & certa sententia, quam tribus propositionibus breviter declaro, & confirmo. Dico ergo primo actum fidei esse liberum, non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem. Quam conclusionem probat efficaciter ex Sacra literis, & Conciliis, & ex communi PP. consensu, ac demum confirmat, quia infidelitas necesse

nam, & premium fides, quæ duo sunt certa ex
 fide, ex qua idem certum est, nec meritum, nec
 demeritum absque libertate, & indifferencia dari
 posse. Neque verò movere quemquam debet, quod
 P. Suarez in conclusione distinctè posuerit li-
 bertatem exercitii, & libertatem specificationis, de-
 inde in probationibus indistinctè loquatur de utra-
 que. Id enim facit jure optimo propter rationem à
 prioris uniformitatis quo ad utramque libertatem cap-
 titis partibus, quæ paulò prius expensa à nobis fuit
 art. 106. & art. 117. Præterea licet circa res alias ali-
 quando contingat suspendi assensum, quin subinducatur
 dissentio in negotio tamen Religionis, & propositione
 fidei catholice id non contingit, & censeo ne qui-
 dem contingere ullo pacto posse. Quia quicumque
 resistunt fidei catholice, nec volunt eam sibi suffi-
 cienter propositam amplecti, id faciunt propter
 contrariam ad errores, quibus sunt innutriti, adha-
 sionem, nec fieri potest, ut quisquam rationis com-
 pensat eligat nullius sui ultimi finis realitati sibi suffi-
 cienter proposita assentiri, quia ea ipsa electio nec-
 cessario præsupponeret intentionem efficacem ulti-
 mi finis quasi in genere juxta dicta cum D. Thoma
 2. 2. q. 1. art. 1. Atque hæc intentio, proposito
 hæc, & hoc ultimo fine in specie, quam veri ultimi
 finis propositionem continet in se propositio fidei
 catholice, necessario inducit electionem alterutrius
 ut illis, in quo figat assensum, & quem præfigat vitæ
 suæ, sicut quælibet intentio finis cujusvis particula-
 ris inducit necessario electionem alicujus ex mediis
 propositis in ordine ad illum, nec nisi per electionem in-
 vultus reliquorum electionem suspendere potest. Sed
 de hoc alibi scripsi. Sufficit nunc pro re nostra, Au-
 gustinus exprimens ejusmodi libertatem, inter infi-
 delitatem, & fidem Epist. 49. quest. 2. paulò ante finem.
 Multi in eius (Christi) corporali presentia fuerant, qui in
 eum, nec suscitatis ab eo mortuis, credere voluerunt, qua-
 lionem etiam multos videmus, cum tanta manifestatione
 deo compleantur præconia Prophetarum, nolle adhuc
 credere, & malle humana astutia resistere, quam clara,
 atque perspicua, tamque sublimi, & sublimiter diffamata
 divina credere auctoritati. Ubi humana astutia resiste-
 re, nil est aliud, quam contradicendo fidei, suffi-
 cienter utique propositæ cum facultate proxima illi
 assentendi, humanis potius rationibus adharere, ac
 assentiri. Quæcumque igitur probant libertatem
 credendi Deo, æqualiter, ac indivisim probant li-
 bertatem contradictionis, & contrarietatis, idque
 jure optimo supposuit P. Suarez, uti etiam de D.
 Thoma dictum est superius. Libertatem, inquam,
 credendi, quia testimonia omnia sacra, quæ habentur
 de hac plurima, & clarissima, loquuntur de
 credendo exprèsse, deque ipso actu credendi, & non
 tantum de libertate ad audiendum, legendum, con-
 siderandum ea, per quæ deveniri potest ad actum
 credendi. Est autem violenta, & valde periculosa
 alienatio verborum Sacra Scriptura, Conciliorum,
 & SS. PP. dum quæ dicuntur de aliquo actu cum
 expressione ejus, transferuntur ad ea quæ sunt me-
 diata, ac remota respectu ejusdem actus. Hoc enim
 pacto vix quidquam remaneret certum, ac fixum in
 Sacra Doctrina. Nemo profectò dixerit, absolutè, &
 sine addito digestionem cibi, respirationem, pulsam
 venæ esse liberam nobis, & sub esse imperio volun-
 tatis, & tamen subiant illi mediata, quia liberè su-
 mus cibum, & tamus physicè liberè, ut nosmet-
 ipsos occidamus.

vinæ libertas fidei humanæ, & consensu Doctorum
 circa illam consensus hominum circa istam, & utrim-
 que accrescit auctoritas sententiæ nostræ. Videtur
 enim verò hunc esse innatum hominibus sensum, se
 esse invicem liberos, ut utrumlibet dicentium op-
 posita accommodent fidem pro libito. Argumento
 imprimis est, utrumque ex volentibus persuadere
 opposita, præcipuo conatu in hoc incumbere, ut
 concilient sibi benevolentiam auditorum, quam
 patet ad hoc quæri, ut imperium voluntatis deter-
 minet intellectum ad præstandam fidem huic potius
 parti, quam oppositæ. Et quidem apud Rhetores
 Aristotele priores ea, sunt præcipua, ac ferè unica so-
 licitudo, præceptionumque materia, ut testatur Ar-
 istoteles ipse, multamque detestatur lib. 1. Rhet. cap.
 1. post initium, & claudid detestationem dicens. Non
 enim oportet in iram, aut invidiam, aut misericordiam
 impellendo, à recto iudicem seclivare, ne similes ei simus, quis
 eam, qua usurus est, regulam prius insleat: Nil autem
 id noceret, si non esset penes voluntatem, ut posset
 impellere intellectum in eam potissimum partem, in
 quam ipsa esset præinclinata. Retinuit nihilominus
 Aristoteles quamquam modificatam eam indu-
 striam captandi benevolentiam pro obtinenda vi-
 ctoria in assensu iudicis, dum dixit cap. 2. proxime se-
 quenti. Harum igitur, qua ratione parantur, persuasio-
 num tria sunt genera. Nam alia sunt in moribus eius, qui
 dicit; alia in auctoritate modo quodam afficiendo: alia
 in ratione ipsa, cum demonstramus, aut demonstrare vi-
 deamur. Hæc autem secunda ars iudicis modo quo-
 dam afficiendi, si ad hoc tantum valere posset, ut
 applicaret ad considerandas rationes adversarii, non
 nisi apud pravum, & iniquum iudicem habere
 locum posset, & tamen traditur exercenda in omni
 iudicio, atque in familiaribus quoque persuasioni-
 bus idem ab omnibus præstatur communiter, tamen
 si agatur cum homine summæ probitatis, & existi-
 mato inflexibili, quominus æquè attendat ad ra-
 tiones utriusque partis. Addit mihi Aristoteles ex tri-
 bus propositis generibus extremum utrumque, &
 mores, & rationes dicentis augere probationem,
 adeoque conferre ex parte objecti ad obtinendum
 assensum auditoris. Quod cum verificari minimè
 possit de medio genere excitationis affectus, super-
 est, ut hic conferat ad idem ex parte principii de-
 terminando intellectum per imperium ad eam par-
 tem, in quam prævaluerit affectus, licet non præ-
 valeat ratio. Propter seipsos autem auditores credunt,
 inquit Aristoteles, cum oratione in affectum impel-
 luntur. Non enim similiter iudicium reddimus, cum do-
 lemus, & cum letamur, & cum diligimus, & cum
 odimus; nempe tametsi de cætero rationes iudicandi
 eadem æquè bene possideamus. Deinde accidit
 frequenter eodem idem referente, duobus dispari-
 ter affectis, alterum dicere, ego nolo credere quid-
 quam, & puto esse falsissimum, alterum vero, ego om-
 ninò volo credere, & puto esse verissimum; usur-
 paturque vulgo volo, & nolo in credendo, & discre-
 dendo, perinde atq; in aliis operationibus certò sub-
 ordinatis imperio voluntatis, & contradictoriè, &
 contrariè. Contingit demum similiter, ut multa alia
 prætermittam, duobus uni, eidemque narrangibus
 opposita, alterum ab illo repellit, alteri fidem præsta-
 ri, atq; eum, qui repulsus fuit, conqueri de injuria si-
 bi irrogata dicendo; noluit iste mihi credere pro ve-
 citiori, clariori, majorisque probitatis, & voluit po-
 tius adharere humuncioni inferioris, quoad omnia
 conditionis: O, quantum potest malus, vel bonus
 affectus, &c. Videtur planè neminem his, aliisque
 ejusmodi

ART. CXX. Adminiculatur libertati fidei di-
 Pars II.

BRAT
 RISI.
 1011

ejusmodi permultis in rem nostram exemplis resistere, & circa ea cavillari, nisi protreviter posse, & exercendo (ut hoc iterum exprobrum) ad tuendum positum, eam libertatem, quam dari negat, aut etiam in aorem. Quod ipsum jure optimo dixerit circa testimonium S. P. N. Ignac. in aurea epist. de virt. obed. §. 9. ubi clarissimè suffragatur asserta à nobis libertati quoad fidem divinam, & humanam, omnemque opinionem juxta planum, spontaneum, ac proinde legitimum sensum verborum ejus, quæ talia sunt. *Quæ vis animi (intelligentia) tametsi non ea, quæ voluntas pollet, libertate pradita sit, atque ipsa natura fertur ejus assensus in id, quod sibi veri speciem præbet. tamen multis in rebus, in quibus videlicet cognita veritatis evidentiâ vim illi non infert, potest voluntatis pondere in hanc partem potius, quàm in illam inclinari: Cum multis alius infertus, & superius eodem efficacitèr confertibus.*

ART. CXXI. Alterum argumentum convincens quasi à fortiori fumitur ex libertate bonè, & malè judicandi de proximo. Quæ præcipiuntur nobis, subsunt utique libertati nostræ. Quod est principium celebre Augustini, persèpè ab eo repetitum adversus Manichæos. Præcipitur autem nobis, non solum ut suspendamus judicium, sed etiam, ut siquidem judicare, velimus, interpretemur in meliorem partem, quando occurrit dubium de bona, aut mala operatione, ac præsertim intentione proximi, ut apparet ex illo Christi Domini Math. 7. 1. *Nolite judicare, ne judicetur de vobis. In quo enim iudicio judicaveritis, judicabitur de vobis. & quæ mensura mensi fueritis, remeietur vobis. Quæ sic legit, & exponit Aug. ult. lib. 2. de sermone Domini in Monte: Hoc loco nil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Et tanè, si ita liberum nobis esset judicare, vel non judicare de proximo in dubiis, ut non etiam esset liberum judicare bonè, vel malè, sinistrè, vel benignè, pro, vel contra, perperam diceretur, quo iudicio, quæ mensura. In his enim verbis clarè supponitur in nostra esse potestate, non solum judicare, & non judicare, metiri, & non metiri, sed etiam sic, vel sic, & metiri, & judicare; ita ut habeatur in potestate duplex, & mensura, & iudicium. Quare in priori verbo: *Nolite judicare*, intelligitur cum Augustino, in deteriorem partem. Nec enim prohibemur judicare in meliorem partem. Ergo in dubiis, & opinabilibus non solum sumus liberi libertate contradictionis, sed etiam contrarietatis, seu & exercitii, & specificationis. Videri potest in eandem rem idem Augustinus in expositione quarundam propositionum ep. ad Rom. v. 79. ad illud: *Tu quis es, qui judicas? Quod si liceret illud præceptum, nolite judicare, retrahere, ac restringere ad solam considerationem rationum pro, & contra proximum, atque dicere præmissa de facto consideratione rationum hinc, vel inde, vel utrimque pugnantium, nullam jam amplius nobis superesse libertatem, nec vigere adhuc specialem obligationem præcepti quoad actum ipsum judicandi, qui in eo exprimitur, liceret utique retrahere similiter hæc præcepta: *non occides, non concupisces*, & sic de aliis, ad motiva, & circumstantias inducentes proximam possibilitatem occidendi, fornicandi, &c. atque dicere posita ea possibilitate proxima nullam jam superesse libertatem, & obligationem quoad actum ipsum occidendi, fornicandi, &c. qui exprimitur in præceptis. Quod tamen qualesit, nemo non videt. Si autem dicas, adesse rationem disparis intelligentiæ ex pat-**

te materiæ, dictum id erit ex præjudicio in obsequio ullo præteritæ differentiæ vestigio in textu sacro, & defas, non verò Evangelio, ut par est, cereberrimum nulla clara, & coactiva ratione præmunitum; imò nec ulla per se satis idonea, ut apparet ex dictis, ac dicendis.

ART. CXXII. Longè aliter procedit hæc in re D. Thom. 2. 2. quæst. 60. art. 3. & 4. Ubi agit de iudicio ex suspitione, & de dubiorum interpretatione circa proximum, atque inducto præjudicio apud Matthæum testimonio, & hoc alio ad Rom. 14. *Qui non manducat, manducantem non judicat, agnovit quælibetatem, & peccatum in actu ipso judicandi, & non in solis præambulis considerationibus. Expectat legere, & considerare totos illos articulos dicit, ex quibus ego hæc ad specimen excerpo. Dicit itaque art. 3. corp. *Alio modo provenit (judicare et levibus indicis.) Ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad levem, aut trahitur, vel invidet ei, ex levibus signis opinatur mala de ipso. Quia unusquisque facilius credit, quod operatur. Et paulo post. Secundus gradus est, cum aliquis pro malo malitiam alterius estimat ex levibus indicis. Et hoc fit de aliquo gravi est peccatum mortale. Ad 2. ex hoc, quod aliquis malam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & idè superius art. 3. corp. repetit postremam istam periodum. Et addit: *Et idè ubi non apparet manifesta malitia malitia alicujus, debemus eum, ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est. Dicit in respons. ad 1. Iudicium auream, & ab omnibus receptum merito rationem à priori: *Melius est, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarus fallatur, habens bonam opinionem de aliquo homine bono. Quia ex hoc fit iudicium alicui, non autem ex primo. Ac demum ad 3. *Alio modo interpretamur aliquid in bonum, vel malum. Determinando, sive determinando: & sic in rerum iudicio dicitur aliquis nisi ad hoc, ut interpretetur nunquamque levissimum quod est, in iudicio autem personarum, ut interpretetur in melius, sicut dictum est. Prævalet ergo utriusque imperium voluntatis, ad quam solam directè pertinet ratio debiti; nec motivum prævalens obligat intellectum, absque evidentiâ, ad unam determinatè partem cum inflexibilitate ad oppositam in actu ipso judicandi. Absque evidentiâ, inquam, cum eodem S. Doctore dicente paulo prius ad 1. *Ad hoc potius attendere debemus in tali iudicio, quod bonum iudicemus bonum, nisi manifesta ratio in contrarium appareat. Sola ergo manifesta ratio pro una parte ita alligat intellectum, ut non possit, nec debeat voluntas nisi illum inflectere ad partem oppositam. Dixi, hoc argumentum convincere quasi à fortiori. Quia iudicium temerarium contra proximum, quod prohibetur præcepto à nobis ponderatè merito levibus indicis, adeoque concipitur adversus motivum prævalens quoad intellectum secundum se.******

Exponitur, an, & quando elidant se mutuo, vel non mutuo motiva operandi invicem opposita.

ART. CXXIII. **E**xasserta opinandi libertate, & ex præmissa à nobis expolitum

oppositioe ejus apparet satis, motiva invicem opposita, simulque invicem dissimilia, quorum utrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens, & excellens abique evidenter excessus simpliciter pro alterutra parte, non elidere se invicem, neque mutuo, neque non mutuo. Quia elidi unum motivum per aliud nil est aliud, quam motivum, quod eliditur, ita enervari, ac exinaniri, & quasi annihilari, ut omnem profus amittat vim proximam permovendi, ac determinandi intellectum, perinde omnino, ac si non adesse, seu non proponeretur intellectui. Patet autem neutrum ex motivis invicem oppositis, quorum utrumlibet potest moveri in actu secundo, atque determinare intellectum accedente imperio voluntatis, ita enervari, ac exinaniri per alterum. Cum ergo constituit intellectum moveri, ac determinari posse per utrumlibet ex ejusmodi motivis; constat utroque neutrum ex iisdem motivis elidi per alterum. Expedire nihilominus id plurescitur exponere, & confirmare ad repellendum, & retorquendum cohatum ad restrictorum in contrarium. Dico igitur consequenter ad ea, quae praemisi praecedenti discursui de libertate opinandi, probationes, & argumenta parva invicem adversantium elidere se invicem, si sint omnino similia, ejusdemque prorsus rationis; elidere vero se mutuo, si contingat ea simul esse omnino aequalia inter se, si minus non mutuo, si vero probationes, & argumenta sint invicem dissimilia, & diversa hinc, & inde rationis, vel adaequate, vel saltem inadaequate, nonquam se elidere mutuo, sed neque non mutuo, nisi excessus simpliciter ex una parte sit omnino manifestus, ac indubitatus. Distinctionem istam motivorum similitum, & dissimilium, & excessus ex una parte certis, ac incerti nulli libet ad advertari; & multo minus utilitatem ejus, ac momentum agnoscunt pro presenti controversia; tamen si distinctionem adhibuerint clarè, & ejus utilitatem suaverim sufficienter in quaestione mea. Inde effectum est, ut idem adversarii nostri attriperint in eptè pro toto genere qualiumcunque probationum, & argumentorum, quae ita conveniunt elisionem concessam in priori parte nostrae conclusionis, ut simul repellant elisionem negatam in posteriori parte ejusdem conclusionis. Id quod apparebit haud obscure; si discuteatur praxis tribunalium, qua maxime nituntur P. Mercorus in 2. ab art. 16. alique nonnulli nobis contradicentes; nempe in tribunalibus fortissimis probationes utrumque aequales haberi pro nullis, seu elidi mutuo; si vero sint inaequales, elidi debiliorem; & sententiam non nisi pro potiori ferri posse: Unumquemque autem esse sibi iudicem in negotio salutis animae suae inter honestum, & inhonestum; & inter contrarias circa utramque opiniones, ac proinde debere ferre sententiam definitivam cujusque controversiae moralis ad instar iudicii forensis.

ART. CXXIV. Amplector ego libenter istam inter utrumque iudicium internum, & externum; politicum, & monasticum analogiam. Et dico eam nobis plurimum adfavere. Ut hoc pateat, subicienda est oculis origo, & regula praesallegata tribunalium praxis; id est juris ea de re dispositio: Nati imprimis juris est, probationes ejusdem omnino hinc, & inde rationis, atque inter se prorsus aequales pro nihilo reputari, nullamque, in vim illarum, sententiam proferri posse. Constat hoc luculenter ex toto tit. de probationibus lib. 2. Decretal. Ubique enim exigitur aequalitas ex altera parte disparitas, ac

inæqualitas, ut sententia ferri possit. Et glossa *ibidem* cap. *Licet causam*, ad illud; *uti possideris*, dicit sic: *Vbi nullus ostendit titulum, vel uterque, & probationes sunt omnino aequales, nec apparet, quis ad iudicium provocavit, forte dirimatur.* Neque vero minus certum est in eodem casu probationum utrumque similitum, ejusdemque rationis, seu, ut vulgò dicitur, generis, si altera earum sit major, ac efficacior, eo ipso exinaniri, seu elidi minorem probationem, atque sententiam debere ferri majori, ac efficaciori probationi conformem. Traditur hoc clarè, & repetitur saepissime in eodem titulo de probationibus. Do pauca hæc ex cap. *Cum causam: Mandamus*, inquit Gregorius, quatenus secundum divisiones, quae per libros antiquos, vel alio modo melius probantur, necnon testes, famam, & quacunquæ alia adminicula, in negotio procedatis. Ubi eadem omnia pro utraque parte discutuntur, & sententia addicitur meliori probationi. Bene igitur habet prior pars nostrae conclusionis de elisionem mutua, tum non mutua probationum invicem similitum. Jam si probationes sint invicem dissimiles, diversaeque rationis, vel ex toto, vel ex parte; nunquam eliduntur, sed semper proceditur ad sententiam; atque pro ea ferenda spectatur saltem plerumque, motus animi existens in iudice. Colligitur ex 4. quest. 2. & 3. cap. *Si testes*. Ubi post medium habentur hæc verba ex l. 3. ff. de testibus. *Sæpe sine publicis monumentis, cujusque rei veritas deprehenditur, aliis numeris testium, aliis dignitas, & auctoritas, aliis veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quaeritur, fidem.* Non ergo ad unam probationis speciem, cognitionem statim iudex alligare debet; sed ex sententia animi sui existimare, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur. Hinc spontè apparet, inductis dissimilibus diversarum invicem rationum probationibus deveniri ad decisionem, ac proinde nunquam dari elisionem mutua ejusmodi probationum. Nempe data elisione mutua probationum suspenditur necessarii iudicium, perinde, ac si nulla pro alterutra parte producta fuisset probatio. Verum attentius consideranti apparet indidem ulterius, accidere in ejusmodi dissimilibus probationibus; ut neutra probatio elidatur per alteram; sed utraque simultaneè vigeat, & iudex juxta utramlibet concipere sententiam possit pro varia animi sui dispositione prævia. Etenim si hoc non admittatur, non video, quem satis idoneum sensum habere possint verba illa: *Sed ex sententia animi sui existimare, debet iudex, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur.* Quibus congruunt hæc alia sub initium ejusdem Canonis, *Confirmabitque iudex motum animi sui ex argumentis, & testimoniis, quae rei aptiora, & vero proximiora esse temperavit.* Inquit, quod & quale momentum ad iudicem possit iudex ex sententia animi sui, ut existimet, quid credat, vel rejiciat; seu opinetur non satis probatum? & quem animi sui motum confirmare idem valeat ex aptioribus rei, & verò proximioribus? si altera pars supponitur jam elisa, aut necessarii elidenda per solam vim, & robur partis alterius secundum se præcisè considerata, & ex se præcisè victricis, atque intellectui dominantis, qualiscumque; demum præexistat in iudice motus animi, atque sententia, vel etiam subsequatur, aut interjiciatur. Ne igitur perperam utriusque juris directione, ac mandato dicatur instrui eatenus iudex, dicendum potius est, neutram partem probationum elidi per alteram in casu, & ambas in conspectu mutuo vigere simul, atque pro obtinenda victoria dependere ex prævia animi dispositione.

Dominici corporis separare. Necesse jam est, fundamenta affirmantis hujus, & negantis sententiæ, vel æqualia esse, vel inæqualia. Si sunt æqualia elidunt se mutuo juxta adversarios, & necessariò suspenditur judicium, sicut suspendit dubitans, dum dubitat. Si autem inæqualia dicantur, uti res ipsa sunt, cum sint dissimilia, à majori eliditur minus fundamentum juxta eosdem adversarios, & illi soli parti potest præstari assensus. Necesse igitur erat ex eorundem sententia, Augustinum, de quo debitari non potest, quin utriusque partis fundamenta consideraverit satis, & percussurum, vel alteram ex illis opinionibus approbare cum sua praxi, & alteram reprobare cum sua; vel certè neutram, aut approbare, aut reprobare, atque fateri, nescio, quid dicam. At Augustino neutrum horum visum est, sed agnoscit simultaneum eorum motivorum invicem oppositorum vigorem, ac sufficientiam, & permittit unicuique assensum, & praxim utriusque opinionis juxta motum piæ affectionis in unoquoque prævalentis. Piæ, inquam, affectionis, quia rationes optinandi non variantur directè pro diversitate individuationum, & habituum, & resultantium ex illis cognitionum, sed solè cognitiones affectivæ, ipsique affectus. Audiatur verba resolutoria Augustini immediata ad controversiam modò relatam. *Rectius inter eos fortasse quispiam dirimit litem, qui monet, ut præcipue in Christi pace permanent. Faciat autem unusquisque, quod secundum fidem suam piè (ex vi piæ affectionis) credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Nec enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri proposuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum, alter dixerit: Non sum dignus. Ambo Salvatorem honorificantes diverso, & quasi contrario modo: Ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consequuti. Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo unicuique manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat; sic in ore cuiusque Christiani sacramentum illud quomodo sumatur, estimandum (sequente utique diversitate iudiciorum diversitatem affectuum.) Nam & ille honorando non audeat quotidie sumere. & ille honorando non audeat ullo die præmittere. Contemptum solum non vult cibus ille, sicut manna fastidium. Centet igitur Augustinus præventos iidem apud utrumque rationibus dubitandi hinc, & inde diversis posse, & physicè, quod modo intendo, & honestè, de quo dicam paulò post, subinducere iudicium prædictum diversum ex diverso imperio voluntatis juxta diversitatem præexistentis piæ affectionis, atque ad rationes dubitandi non necessariò se invicem elidere saltem mutuo, & sæpè nec non mutuo. Nempe occurrunt sæpè rationes dubitandi proportionales rationibus Augustinianæ hujus quætionis, quarum tamen neutra putatur ab Augustino elisa fuisse per alteram.*

Superadditur auctoritati ratio circa elisionem motivorum intellectus.

ART. CXXIX. **A**uctoritatibus, quæ cogunt intellectum, adjungenda modo est ratio, quæ quietet eundem. Ratio, inquam, tum elisionis mutua motivorum similium, & æ-

qualium, tum non mutua similium, simulque non similium, seu inæqualium intra eandem speciem, tum nullius elisionis motivorum dissimilium, seu diversarum in vicem speciei, adeoque inæqualium, dissimilium, excessus simpliciter, adeoque inæqualium, dissimilium, sit anceps. Quicunque opinatur circa aliquod objectum, necesse est, ut assentiat illi, vel dissentiat, & neutrum facere potest, quin motivum assensum præferat motivo dissentendi, & e converso, quæ alterum judicet esse verax, alterum fallax. Impossibile autem est, ut quis præferat motivum aliquod motivo alii omninò simili, & æquali, & alterum dicat esse verax, alterum fallax. Eo namque ratione præferret, simulque post haberet eidem secundam, idem, & de eodem secundum idem pronunciet esse verax, simulque fallax. Quia in omninò similibus, & æqualibus omnia sunt eidem præter individuationem, quæ nullaportus vi movendi prædicta est, præcisè ratione sui; cum nulla prorsus perfectio formaliter ratione sui, sed solùm pura limitatio, ac cæcitas perfectiois specificæ; atque vis movendi intellectum sit perfectio aliqua, ut potè activa eorum alioquo modo. Impossibile igitur est, ut præter motum hinc, & inde omnino similibus, & æqualibus opinetur in alteram partem, atque vel assentiat, vel dissentiat, ac proinde motiva talia committunt intellectum in eodem indeterminabilis suspensum statu, in quo foret, si nullum prorsus in alteram partem appareret motivum. Hoc autem dicitur, id est ea motiva elidere se mutuo juxta conceptionem elisionis, quem præmissimus ex sensu communi. Rationem istam exposticam à nobis generet, suggestit subalter in specie, atque in individualibus terminis Augustinus verbis illis relatis paulò prius art. 125. ante med. Nihil est, quod distinguatur, & elidatur eorum, sive accusat alterum, se criminatur, sive se prægat, defendit eum, quem criminari videtur. In demonstratione faciliè concluditur ex motivis similibus, & dissimilibus, seu inæqualibus intra eandem speciem, quod minus est, elidi à majori motivo. Quia si excessus majoris motivi præcedatur formaliter à reliquo, per hoc reliquum intelligitur elisum motu totum motivum minus, ut patet ex ratione mox ponderata. Ergo excessus ipse superest eum eodem omninò vi pertrahendi intellectum ad se, qui vigeret, si nullum prorsus motivum ad esse pro parte opposita; ac proinde motivum minus eliditur absolute à toto motivo majori, & non è converso, atque intellectus manet necessitatus, ut si quis opinetur, soli possit accommodari, ac assentiri eidem motivo majori: Jam quando motiva sunt dissimilia, seu diversæ hinc, & inde speciei; atque excessus simpliciter alterutrius determinatè superalterum est immanifestus, ac anceps; ex eo apparet neutrum elidi totaliter, ac omnimodè ab altero. Quia videlicet utrumlibet ex hujusmodi motivis præcedit alteri quoad perfectionem differentialem, ac propriam suæ speciei, & simul superatur ab eodem altero quoad perfectionem differentialem, ac propriam ipsius alterius. Quodlibet enim habens in se aliquam perfectionem, quod deest in altero, eateus excessus, & hoc alterum eadem tenus excellitur. Cum ergo utrumlibet ex motivis speciei diversis habeat in se perfectionem suam specialem, quæ caret motiva oppositæ, constat utrumlibet eorum præcellere alteri secundum aliquid, & vicissim superari ab eodem altero secundum aliquid. Ostensum autem non potest fieri motivum simpliciter minus elidi per motivum simile

eliter majus, non è converso; motiva verò invicem omnino aequalia elidere se mutò totaliter. Utrumque igitur ex motivis invicem oppositis, & diffinitibus inter se specie elidit alterum, & eliditur vicissim ab altero secundum quid; & quando neutrum excessus simpliciter, & absolute supra alterum est manifestus, ac evidens, atque omnino certus, neutrum elidit alterum, aut eliditur ab altero simpliciter, ac totaliter, sicut accidit mutò in motivis omnino similibus, simulque omnino aequalibus, & non mutò in simul inæqualibus, sed superest in uno quilibet eorum perfectio specialis, & propria ipsius tanquam victrix, & excedens negativè, quatenus non est certum, ac manifestum, quod superetur absolute à perfectione speciali, ac propria motivi oppositi, cum tamen sit certum, ac manifestum, quod se tota se excessus quidam supra totum motivum oppositum.

ART. CXXX. Quapropter, ut jam accedam ad summam principalem immediatam totius hujus dissertationis, intellectus præventus motivis ejusmodi diversarum specierum, vi eorum manet indifferens, & proximo dispositus, ut accedente adminiculo extrinseco inclinationis, & imperii voluntatis, vel feratur ad utrumlibet eorum ad instar excedentis simpliciter, assensendo illi, quandoquidem re ipsa habet similitudinem quamdam cum excedenti simpliciter, vel ut ad neutrum feratur, & neutri adhaereat absolute, cum utrimque habeat, per quod sufficienter retineatur. Confirmatur hoc, & explicatur exemplo libertatis pure contradictionis, seu puri exercitii, de qua iterum supra, sed sub alia luce. Præventus motivo fallibili assentiendi alii objecto, quin simul appareat ullum motivum discutendi, eo ipso constituitur liber libertate contradictionis, seu ad assensendum, & ad suspendendum assensum. Qua in re omnes abique ulla controversia conveniunt. Ratio enim non alia esse potest, quam quia motivum fallibile, & continet in se perfectionem aliquam, qua fundat spem attingendæ veritatis, si ipsi præbeatur assensus, & simul subest alicui imperfectioni, qua fundat periculum, & incutit timorem incidendi in falsitatem, nisi suspendatur assensus; atque excessus perfectionis supra imperfectionem, & spei supra periculum, ac timorem, nec non è converso est incertus, & anceps. Unde fit, ut intellectus per tale motivum cedatur habilis, & dispositus in actu primo proximo, tum ad adherendum illi perfectioni per assensum, tum ad fugiendum ab illa imperfectione per suspensionem assensus, juxta inclinationem, & imperium voluntatis liberæ, vel ere & ad eam spem, eandemque amplectentis, vel succumbentis illi timori, & præcaventis illud periculum, quin perfectio ejusmodi, & imperfectio, spes, & timor elidant se, vel mutò, vel non mutò ex parte actus primi. Eadem autem est ratio de perfectionibus, & imperfectionibus duorum motivorum specie diversorum invicem confligentibus, cum obscuro, & ancipiti extrinseco simpliciter in ordine ad assensum, & dissensum, vel ad assensum hujus, & oppositi, nec non ad suspensionem utriusque simul, que est de perfectione, & imperfectione unici motivi simpliciter sibi invicem repugnantibus in ordine ad assensum, & ad suspensionem assensus, uti facile & clarè apparebit vobis considerare. Idem ulterius confirmari validè potest à posteriori, observata pertinaci emulatione nominum, conditionum, aut possessionum specie diversarum cum excessu simpliciter aliarum supra illas obscuro, & ancipiti, aut non usquequaque

apud omnes manifestò, proptereaque unisquibusque æstimantibus, atque omnino judicantibus, juxta affectus proprii prædominium, suam seu conditionem, seu professionem esse meliorem, ac præstantiorem, quam seu conditionem, seu professionem æmulatorum suorum. Emulationes ejusmodi, ac dissensiones sunt nimis notæ inter literaria, & militaris professionis homines; inter Senatores, & Duces; inter nobiles vetustos, sed tenues, ac imbecilles, & novos, sed opulentos, ac prævalidos; inter Monarchicos, & Republicanos supparis utrobique gradus; pictores inter & statuarios inter hos utroque, & sutores, & sic de aliis innumerabiliter. Quæ certè emulationes, & judiciorum, de præ eminentia invicem oppositorum, dissensiones dari nequaquam possent, si intellectus hæc non posset in utramlibet partem præ eminentis affectus; & imperii voluntatis, sub motivis specie diversis, & ancipitis mutui excessus simpliciter. Nempe rationes, quibus singuli ex prædictis nituntur, sunt obvia, & æquè bene notæ apud utramque respectivè factionem, atque illas sibi invicem satis, superque notificant opportunè, inopportunè, ac proinde ex sola affectuum discrepantia erumpunt in assensus contrarios, unoquoque æstimante rationes sibi faventes tanquam absolute, & simpliciter meliores, illisque adherendo tanquam veracibus, & rejiciendo rationes contrarias tanquam inferiores, ac fallaces. Neutra igitur ejusmodi rationes se invicem unquam elidunt, sed ambæ simul fovent assertam libertatem specificationis.

Satisfit duobus argumentis ad versus libertatem opinandi.

ART. CXXXI. **E**X dictis hucusque, facile dituntur duo fundamenta adversariorum, que proposuimus supra art. 109. & 110. Ad 1. quod erat de potentia necessaria, & centro, dicendum est, intellectum esse quidem potentiam ex suo præcisè conceptu formali necessariam, non tamen ea necessitate, qualis reperitur in elementis, & mixtis inanimatis, nec non in aliis rationis, & consertæ eidem rationi universalitatis expertibus, sed esse potentiam rationalem, & proinde universalem ad totum ens, atque multimodis ordinabilem, ac perducibilem ad scopum, & centrum suum, quod est veritas, eadem utique proportionali ratione, qua voluntas, propter omnino similem, & æqualem amplitudinem universalem objecti, variis, ac multimodè diversis viis ordinatur, ac perducitur ad scopum, & centrum suum, quod est bonitas. Ratione autem hujus uniformis in utraque potentia universalitatis objecti, & consequentis ad istam universalitatem multipliciter mediorum invicem incompossibilem, accedente in super mobilitate utriusque potentie, non per res ipsas, seu per veritatem, & bonitatem, ut sunt in se à parte rei, seu per easdem prout, & quatenus apparent in præviis, seu apprehensionibus, seu enunciationibus, quas evenit esse invicem inæquales inæqualitate contraria, quæ convenit in se rebus representatis, sicut etiam evenit hanc ipsam inæqualitatem, tam rerum, quam cognitionum ita defectuosè, ac inadæquatè representari, ut non innotescat manifestè, & cum totali certitudine, utra ex parte determinatè se teneat excessus simpliciter, tum rei, tum representationis, sed utriusque maneat tantum veluti excedens quoad aliquid, & veluti

BRAT
R. S. I.
1011

veluti excessa quoad aliud aliud, ac proinde utralibet sit idonea movere, tum ad instar excedentis simpliciter, tum ad instar simpliciter excessæ. Ratione, inquam, horum omnium, & tot us hujus inter intellectum, & voluntatem similitudinis mutua, convenit utrique huic potentia assimilis indifferentiæ ad actus invicem oppositos, atque voluntas potest imperio suo, seu in genere cause efficientis, ad quod genus reducitur causa applicativa, determinare intellectum ad utramlibet partem contradictoriam, & contrarietatis eodem prorsus modo, quo potest seipsam determinare formaliter per electionem, quodcumque cætera sunt utrobique proportionaliter patia, ut apparet ex discussis superius, & modo subindicatis rationibus.

ART. CXXXII. Ex quibus itidem apparet clarè, quàm sit irrationabile, ac indisciplinatum, & que ex superficialitate vulgi velle urgere argumentum à pari, pro restrictione, & limitatione intellectus ad unum, ex balance, aliisque inanimatis, aut etiam animatis, sed rationis expertibus, ideoque incapacibus moveri, præterquam ad unum, & uno modo, & motivis hinc, & inde ejusdem prorsus rationis, uti movetur bilanx sola ponderum injectorum gravitare, qua gravitas est, cæteris prædicatis se habentibus purè materialiter, cum intellectus diversimodè afficiatur per auctoritatem, & per rationem, nec non per rationem à priori, & à posteriori, atque per singulas quasque harum, similitumque motionum differentias specificas cum facultate solius rationalis potentia propria super illas reflectendi, easdemque invicem comparandi. Ex hac eadem inter intellectum & voluntatem quoad ejusmodi prærogativam convenientia, & similitudine apparet præterea, quàm inanis sit conatus volentium statuere differentiam majoris determinationis ex parte intellectus ad veritatem, & ad prævalentem apparentiam ejus, quàm voluntatis ad bonitatem, & ad prævalentem apparentiam ejus; cum necesse palam sit utramque potentiam æquè inclinare ad scopum, & centrum suum, & utraque æqualiter insinuetur apparentia, & veritatis, & bonitatis hinc, & inde prævalens secundum quod absque clara, ac prorsus manifesta discrezione excessus simpliciter ex una potius parte, quàm ex opposita; Unde demum obrepit sæpè tam intellectui, quàm voluntati determinatio ad extremum re ipsa nocivum, decepto intellectu, & depravata voluntate propter victoriam, & prælationem motivi, quod re ipsa erat dignum postponi, & absolute oportebat postponere.

ART. CXXXIII. Quod ad aliud attinet fundamentum ex art. 110. arguens ex motivis hinc, & inde omnino æqualibus ad motiva invicem inæqualia, ostensum jam est copiosè, & efficaciter, tum auctoritate, tum ratione diversam longè, imò & contrariam prorsus rationem esse motivorum hinc, & inde invicem æqualium, & invicem inæqualium quoad libertatem opinandi. Quæ videlicet perit sub motivis æqualibus, & viget sub inæqualibus. Videatur præsertim, art. 129. pro claritate, & veritate hujus differentia, imò contrarietatis. Unde quod tradit D. Tho. art. 110. q. 14. de verit. intellectum perinde habere, ac suspendi sub totali defectu moventium, & sub apparenti eorum eadem in utramque partem æqualitate, est verissimum, & nobis eatenus favet expressè quoad priorem partem nostræ sententiæ circa controverfiam istam de libertate opinandi. Tantùm oportet meminisse sententiæ ex professo traditæ à D. Thoma de totali necessaria similitudine mutua quo-

rum cumque omnino æqualium inter se, atque de converso de necessaria æqualitate quorum cumque motum omnino similitum, tam intensivè, quàm extensivè, addit eodem illo in loco D. Thomas de majoritate, in opinatione ad unam partem, quàm ad oppositam, debet imprimis componi cum multis illis, de claris ejusdem S. Doctoris testimoniis, quæ superius producta à nobis sunt, de libertate opinandi, hoc potius, quàm oppositum. Inde enim necesse est concluditur, hoc, quod dicitur de majori ad unam partem inclinatione, accipiendum esse de majoritate inclinationis tantum secundum quid, quatenus est ex vi motivi intellectus secundum se præcise considerati; atque in conceptu inclinationis simpliciter majoris, & determinantis intellectum in actu secundum includi inclinationem etiam, & imperium voluntatis, ut inter expendendum testimonium illa patet, & omnes indubitanter agnoscunt, cum sermo est de eadem majori inclinatione, ac determinatione intellectus ad unam partem, prout opposita suspensioni, & inclinationi ad suspensionem voluntatis simul, & dissensus, atque assensus oppositi. Notatum nimirum à nobis est semel, ac iterum eadem quoad hoc rationem esse de libertate quoad specificationem, quæ est de libertate quoad executionem, hoc est, eandem elevationem de majori inclinatione intellectus ad assensum, quàm ad dissensum, vel ad assensum oppositum, quæ est de majori inclinatione ad assensum, quàm ad puram ejus suspensionem, & sic de dissensu, & ejus suspensione, nec non de suspensione assensus simul, & dissensus, vel assensus oppositi.

ART. CXXXIV. Observandum præterea est, ex modo, quo loquitur inibi D. Thomas, apparet, fati, sermonem sibi esse de motivo inclinationis, cum majoritas, & excessus supra motivum oppositum non sit omnino indubitatus, ac evidens. Loquitur enim de motivo insufficienti ad hoc, quod determinat intellectum ad unam partem totaliter, & rursus incipit intellectum unam partem, ut tamen dicitur semper à opposita, & subsistit formidini ejusdem. Qui autem præstat assensum ex motivo, tametsi utcumque formaliter, evidenter tamen, atque omnino manifestè majori, ac fortiori, quàm sit motivum oppositum, eo ipso accedit magis ad scientem, quàm ad determinantem, inter quæ extrema ipsam opinari est medium, ideòque constituitur eo in gradu certitudinis moralis, & consequenter non dicitur absolute, & absque addito aliquo diminuenti, quod debet semper de opposito, & subsistere formidini, & quod non determinetur totaliter ad unam partem. Non enim hæc dicimus de eo, qui credit se non esse occidendum ab amico sibi diuissimè fido, ac familiariter, nullaque prorsus occasione provocato ad iram, quando ab eo invitatur ad prandium, & sic de similibus moraliter certis. Loquitur ergo D. Thomas de majoritate, & excessu motivi, seu moventis accepti, ac incerto. Majoritas autem, & excessus moventis pro una parte supra motivum ad partem oppositam, anceps, ac incertus non plus valere potest ad tollendam libertatem specificationis, quàm valeat ad tollendam libertatem exercitii motivi sub libertate sentiendi occurrens absque ullo alio motivo contrario. Et tamen est certum apud D. Thomam, aliquid omnino hoc motivum non sufficere ad tollendam hanc libertatem. Ergo nec illud ad illam tollendam sufficit. Non igitur exigit D. Thomas ad opinionandum hoc potius, quàm oppositam majoritatem

motivi ablativam libertatis quo ad specificationem.

ART. CXXXV. Certè pro transitu, qui sub-
trahitur in argumento, à dubitatione, & suspen-
sione ad opinionem, & determinationem positivam
intellectus, necesse nequaquam est, ut superveniat
tale motivum restrictivum ex se præcisè, atque alle-
gativum intellectus ad unam partem. Primum enim
transitus à dubitatione, & suspensione ad opinio-
nem, ac determinationem positivam intellectus non
solum accidit sub occursum motivorum invicem pu-
gnantium pro assensu, & dissensu, vel assensu con-
trario, sed etiam accidit sub occursum unius motivi
adequati fallibilis absq; alio motivo in contrarium.
Sæpe enim dubitamus, & hæremus aliquantum du-
bitantes non solum, an assentiamur, vel dissentia-
mur alicui objecto, vel assentiamur objecto contra-
rio, sed etiam, an assentiamur, vel pure suspenda-
mus iudicium, ac deinde transitus non minus à
prima, quam à secunda dubitatione, ac suspensione
ad actum opinionis, & ad determinationem posi-
tivam intellectus. Certum autem est apud omnes,
ut sæpius, ac multipliciter suggerimus, transitum à
dubitatione, ac suspensione ad resolutionem dubii,
& ad actum opinandi sub occursum unius motivi fal-
libilis absque ullo alio, motivo in contrarium, non
accidere ex vi sola motivi intellectus ex se præ-
cisè determinantis intellectum independentem ab
affectu, & imperio libero voluntatis. Quia nullum
motivum fallibile, nullaque fallibilis motivorum
collectio usque adeo poterit, ac efficaciter pro-
pelli, ac determinat intellectum, ut non possit sus-
pendi nihilominus, & hæere dubitando ex imperio
voluntatis cohibentis assensum propter pericu-
lum errandi, quod semper inest motivis fallibilibus.
Ergo transitus à suspensione assensus opinativi ad
assensum ipsam nunquam fit vi solius motivi super-
venientis de novo, sed requiritur insuper imperium
voluntatis cooperantis motivo intellectuali objecti-
vo subortum ex motivo affectivo, & proprio ipsius
voluntatis. Idem igitur accidere similiter potest
circa transitum à dubitatione, & suspensione inter
assensum, & dissensum, vel assensum contrarium ad
utrumvis eorum potius, quam ad oppositum. Quam
consequentiam esse legitimam, non multò prius
ostendimus à nobis fuit.

ART. CXXXVI. Deinde experientia cujus-
que propria, & ratione facillè obvia liquido apparet
volentem opinari circa aliquid, quod jam conicit
sibi esse indemonstrabile, primo conatu excogitare
rationes hinc, & inde dubitandi, quotquot inveni-
re, & complecti mente potest, usque omnibus si-
multaneè in prospectu habitis non propterea existe-
re protinus, saltem juxta modum agendi magis or-
dinarium, opinionem, & determinationem intelle-
ctus, sed eam adhuc aliquantisper differri, tametsi
nulla amplius super sit spes, nec adhibeatur conatus
inveniendi ulteriorem aliquam opinandi, ac deter-
minandi rationem directam, ac proinde tempus in-
terea, & conatum unice impendi deliberationi, ac
consultationi reflexe, utris potissimum rationibus
invicem pugnantibus oporteat assensum accommoda-
re; quod fit eisdem rationes inter se conferendo,
atque librando, donec voluntas afficiatur magis ad
aliquam, vel ad quas earum rationum, quam ad opo-
sitas, ac demum eligat eisdem illis potissimum
assenti, atque eligendo imperet intellectui, eun-
demque determinet, ut assentiat. Itaque ut quis
opinatur, postquam fluctuavit inter rationes dubi-
tandi invicem oppositas, oportet, ut consulat de

Pars II.

eligenda opinione, & præferendis rationibus his,
vel illis in ordine ad attingendam veritatem, sicut
oportet, ut consulat circa quodvis aliud medi-
orum genus, quicumque præconceptis plura invicem
media impossibilia, ut eligat aliquid illorum in
ordine ad finem præintantum: & sicut non potest
pervenire ad executionem cujusquam medi in alio
quovis genere, nisi per hujusmodi consultationem,
& electionem; ita nemo potest concipere opinio-
nem victricem, & solutionem dubitationum, nisi
per easdem. Ergo tam libera est electio ejusmodi
opinionum, atque electio quorumvis aliorum me-
diorum. Attestatur huic veritati privata cujusque, &
publica universitatum sollicitudo in conquirendis
magistris, qui non solum sint magni, & secundi
acuminis ad invenendas multas, & subtiles rationes
dubitandi, sed etiam sint, & hoc maxime, maturi,
& optimi iudicii ad eligendas opiniones, prout
oportet. Quæ profectò posterior pars sollicitudinis
est inanis, & inutilis, si ex adinventis rationibus du-
bitandi, quæ re ipsa est major, ac efficacior, traheret
ad se necessariò intellectum, nullusque superesset
locus arbitrio, & libera electio in opinando hoc
potius, quam oppositum, atque in præferendis, ac
approbandis his determinatè rationibus dubitandi
potius, quam oppositis. Quaproptere ad rationes
dubitandi, quæ primo, ac directo suo aspectu, aut
etiam reflexo, sed in choato tantum, ligabant intel-
lectum, tenebantque suspensum; accedente deinde
perfecta, & adæquata comparatione reflexa, & mox
subsequuta electione, ac prælatione efficaci volunta-
tis, conferunt ad solutionem, & progressionem ejus-
dem intellectus, atque rationibus prælectis, & assen-
sione ipsa confirmatis, jamque prædominantibus in
animo dissolvuntur, ac dissipantur rationes con-
trariæ, & finis imponitur controversiæ, totique du-
bitationi.

*Subinferitur duplex confirma-
tio eiusdem libertatis
opinandi.*

ART. cxxxvii. Hujusmodi in opinionis deter-
minatione cooperatio mutua
intellectus prælucentis primum, ac dirigentis, tum
dubitando, tum consultando, ac deinde obsequen-
tis per assensum, vel dissensum, vel assensum contra-
rium, necnon voluntatis per interjectum utriusque illi
operationi intellectus electionem, & imperium,
suaderi ulterius ex eo potest, quia notissimum dis-
crimen fluctuationis inter duas partes adversas, quæ
est propria opinandi, & firmæ, ac tenacis adhe-
sionis ad unam partem determinatè, quæ ex natura
ipsa rei subortiri solet in jam opinante, non aliun-
dè provenire potest, quam ex prædicta conjunctio-
ne, & cooperatione mutua intellectus, & volunta-
tis in opere opinandi. Qui agit de decidenda con-
troversia aliqua, & de statuenda propria circa illam
opinionem, antequam actu decidat, & opinetur, sen-
tit se ita facilem ad utramlibet partem, ut nulla sit
difficultas non solum in utralibet, verum neque in
utraque simul parte reiicienda per puram suspensio-
nem iudicii: Si audiat obloquentem adversus ra-
tiones utriusvis partis, easdemque censurantem
acerbè tanquam minus probabiles rationibus con-
trariis, tanquam leves, nulliusque momenti, dissonas,
&c. nil afficitur, nil movetur, fautores, & ad-
versarios utriusque partis æquè æstimat eatenus,

G

Hæc

BRAT
S.1.
1011

Hæc opinabundus. At postquam opinatus jam est, atque in alteram determinatè partem incubuit, magnam impetis sentit difficultatem in cantanda palinodia, & ne cogitare quidem, nisi agerrimè, potest de transitu ad sententiam contrariam. Unde est celeberrima laus Augustini ex libris retractatorum, tanquam de re heroica, & summè ardua, non minus, si non & magis, quam ex libris Confessionum, peractaque in illis affectuum pravorum penitentia. Contradicit deinde ferventer impugnantem, aut utcumque deprimenti fundamenta suæ opinionis, eaque dicenti minus probabilia, ac solida, quàm sint fundamenta contrariæ sententiæ; acerbiores verò ejus suæ sententiæ, ac fundamentorum censuras, ac vili pensiones audire nequit abque amaro doloris sensu. Talis profectò est animi dispositio, quam ex sua natura inducit determinatio sententiæ in alteram partem contrariam, nisi aliud e cohæreatur per motiva respectu opinionis extranea, & per sanctos affectus. Eadem demum ratione, & sub eadem conditione parvi pendit auctores opinionum suarum plerumque contrarios. Quæ cum sint experimentaliter nimium manifesta, necesse est, ut habeant fundamentum, & rationem à priori in speciali opinantis, qua opinantis actualiter, & determinatè, dispositione ex parte, vel intellectus, vel voluntatis, vel utriusque. Constat autem provenire illa minimè posse ex motivo intellectus secundum se præcisè considerato. Quia motivum intellectus ad opinandum est idem, & cognoscitur æqualiter, dum sumus in actu primo proximo opinandi, & cum jam opinamur de facto. Opinamur enim ex eodem motivo, quo constituimur proximè potentes opinari; nec cognoscimus illud magis, dum opinamur actu, quàm jam præcognosceretur ab opinaturis, quandoquidem ideò opinando assentimus illi, quia jam innovaverat, & non idèdè innotescit, quia jam illi assentimur. Quidquid autem existit de novo ex parte intellectus secundum se præcisè, necesse est, ut proveniat ex objecto motivo ipsius proprio, quatenus eidem apparente. Necesse igitur est, ut discrimen prænotatum inter opinandum, & opinantem revocetur, tanquam ad primam radicem, ad actum voluntatis, quo præeligitur, præamatur, ac imperatur opinio, in quam erumpimus de facto, & postponitur, negligitur, ac impeditur opinio opposita. In eonimium actu voluntatis elucet spontè ratio omnium prædictorum. Primum etenim motivum eligendi, & illud ipsum, ad quod eligendum moveri, diliguntur magis per actum ipsum electivum, quàm diligantur, dum sumus in actu primo proximo eligendi. Præferuntur enim affectivè per actum electionis illis, quibus in actu primo proximo eramus indifferentes, ut postponerentur. Deinde actus electionis placet specialiter per seipsum eligenti, eundemque sibi utque adèdè potenter, ac efficaciter devincit, ut cui fuisset facillimum eligere oppositum, sic jam difficillimum, si & impossibile prorsus non est, ab electione jam facta recedere, & ad oppositam transire electionem rebus omnibus aliis eodem modo se habentibus. Id quod elucet vel maximè ex comparatione vehementer terribili ex una parte, & æquè delectabili ex altera, Angelorum, & Dæmonum, quibus utrisque fuit facillimum, ut in oppositas, quibus incubuere de facto, electiones concederent, utque evaderent, seu permanerent Angeli, qui sunt Dæmones, aut è converso. Utrique enim suberant affimili, & intrinsicè, ac entitativè pari intellectus, & voluntatis, naturæ, & gra-

tiæ dispositioni proportionali præviæ. At postquam elegere, ut placuit, ita mansere devincti electioni quique suæ, ut ab ea recedere, & vices permutare suas non amplius unquam possint, sed coherere que ex natura, & intrinsicè conceptu electionis illius, ut cum Divo Thoma, alisque communiter tradidimus, quæst. 28. de Ang. lib. 2. Curs. Theolog. Ista autem tanta diligendi vis, & utique adèdè vilis tenacitas electionis, ut potèdè placentis per seipsum eligenti super omnia in impossibilia secum, eademque consequenter removens, quantum potèdè, ab omnibus, & quibusvis ex se ideo ad induendam electionem contrariam, aut suspensionem jam factam, pervagatur proportione servata per omnes cujusvis generis electiones. Quia in omnibus veget que suadet, servatis servandis, ratio à pari electione Angelica. Revocata igitur origine, & causa determinationis ad opinandum in electionem liberam, & imperium voluntatis, apparet prænotata ratio clara, & permanentiè difficulter revocabilis opinione semel concepta, & dispositiè omnium, & qualiumcumque adversus eandem impugnantium, & impugnantium, que ipsa ratio in opposita sententia non satis apparet. Nec enim dici potèdè eam, & tenacitatem opinionum, & difficultatem contrariorum provenire ex complacencia consequent, per quam sua cuique placet opinio. Quasi determinatio intellectus ad hanc potius opinantem, quàm ad oppositam non proveniret ex imperio, & electione, libera voluntatis, sed aliud necessariò resutare, fieri facile posset, ut læpè multa nobis displiceret opinio, uti accidit frequenter circa plures nostras cogitationes, quarum assilium patimur inviti propter eam, vel improbitatem, vel inopportunitatem, atque earumdem infelicitatem, ac vili pensiones audimus libenter, libenter quam meditamur, & perquirimus. Dicendum igitur determinationem opinionis conceptæ ex fundamento entitativè excessus, provenire ex imperio libero voluntatis.

ART. CXXXVIII. Addo apparentiam majorem, vel minorem harum, vel illarum contrariarum invicem rationum plurimè dependere ex tali, aut tali dispositione phantasie, & æstimativa materialis, & variari juxta variationem utriusque. Phantasia autem, & æstimativa materialis dependet rursus similiter ex temperamento corporis, & extensione, ac remissione qualitatum naturalium, atque illarum actus variantur juxta variationem in his extantem. Neminem potèdè latet, in temperamento corporali, & in intentione, & remissione qualitatum naturalium magnam, & frequentem, quam pluribus ex causis, suboriri vicissitudinem. Ergo si determinatio intellectus ad unam potius, quàm ad oppositam opinionem consequeretur necessario juxta apparentiam qualitercumque majorem, respicitur potius, quàm oppositam rationum; necesse omninò esset, ut daretur in nobis vicissitudo, ac permutatio opinionum nimium frequens, certe major, quàm quæ datur seipsa, & per experientiam manifestam certò innotescit. Quod inconveniens est, ut revocata ea intellectus ex se incipit determinatione ad imperium, & electionem liberam voluntatis, quæ potentia spiritalis operans independet ab organo corporali, adeoque potens prævalere proprio suo ad versus variationes corporales, & permutarum, ac apparentiarum materialium.

ART. CXXXIX. Adde & confirmatiunculam
 aliam ex scrupulosis, quibus, qui dirigend's, confo-
 rendis, ac sanandis sunt intenti, ac alluati, sciunt fa-
 tis, & pluraquam vellent, quanto ipsis opus sit conatu,
 ac industria in perurgendis rationibus, atque in ad-
 hibendis opportunè, qualenibus adhortationibus,
 quæ duris oburgationibus, per quas utiliter conve-
 niatur voluntas scrupulosis ad deponendas ineptas,
 quibus pereditur, opinationes, quæque eadem, &
 rationes, & adhortationes, & oburgationes sint
 prioris inidoneæ, ut convincantur, aut perfluadean-
 tur d' rectè intellectus ejusdem scrupulosis, ut potè
 jam deprehensibilis, quoad intellectum, ac
 imperceptibilis d' rectè. Videri potest inter alios, in
 hunc modum, & hoc inductria genere sapienter, for-
 titer, & præ diffrens aduersus scrupulos, & eri-
 gens scrupulosos D. Antonius. *part. Summatit. 3.*
cap. 10. §. 10. in regula præsertim 5. & 6. quarum prior
incipit sic. Est igitur quinta regula obedientia humilis
imitatio, ut scilicet scrupulosus captiver intellectum suum
dicte sapientum, & obedientia superiorum, quantumcum-
que scrupulus sibi dicit aliud. Posterior verò incidit sic.
Secunda regula est animosa impugnatione, seu repulso scrupulo-
rum, seu pusillanimitatis. Ad quod hortabatur Dominus
Isaie 35. dicens. Confortamini pusillanimes, confortamini,
& nolite timere. Ecce enim Dominus vester, scilicet
abhorrens, & illustrans. Eset autem ineptus, ac pror-
fus inutilis, ut spontè patet, hic modus agendi, si ma-
ior quævis apparentia, seu majoris utrunque ratio-
nis, ac fundamenti raperet necessariò intellectum
ad unam partem, nullaque ejus in opinando daretur
subordinatio ad liberam electionem, & imperium
voluntatis; ad quam videlicet solam directè perti-
nent obedientia, animositas, & depulso timoris, &
ejusmodi alia.

Exponitur necessitas libertatis opi-
nandi pro usu licito opinionis
minus probabilis.

ART. CXL. VEnio ad scopum operosi, & fusi-
 oris quam de more, moliminis
 mei proximè præcedentis, & dico præsertim liber-
 tatem opinandi esse omninò necessariam pro usu
 licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ, at-
 que doctrinam moralem de hoc usu licito ita depen-
 dere à doctrina speculativa de illa libertate physica,
 ut procedant omninò inconsequenter, qui negata
 universaliter, & pro omni prorsus eventu libertate
 opinandi in utramlibet partem contradictionis, at-
 que determinandi quæstionem, tum affirmativè, tum
 negativè, docent nihilominus licere uti opinione
 minus probabilis. Quinimò institunt quæstionem,
 & tradunt conclusionem de subiecto non suppo-
 nenti. Quia nemo uti potest opinione, quam non ha-
 bet; sicut re nulla alia uti unquam potest, qui illam
 non habet, dum non habet. Et, quod est quoddam mo-
 do manifestius, nemo potest dirigi in elicendo actu
 voluntatis per cognitionem, & opinionem, quæ ac-
 tualiter non præexistit in intellectu ejus, est que pla-
 nè chimericum, ut conformare quis liberè possit ele-
 ctionem suam cognitioni, seu opinioni, quæ non dat-
 tur in eligente, nec præluceat eidem electioni ex parte
 actus primi; utque exerceat immediatam aliquam
 causalitatem, seu directivam, seu motivam, seu for-
 malem, seu efficientem in actum voluntatis ea co-
 gnitione, ac opinio, quæ volenti ipsi non inest, & cujus

potius contraria inest, dum elicit talem actum. Posi-
 to autem deesse nobis universaliter, & pro omni prorsus
 eventu liberam facultatem opinandi in utramlibet
 partem quæstionis propositæ, consequens profecto
 est, ut dicatur in nullo intellectu adesse unquam
 pro ullo eventu posse opinionem minus probabilem,
 seu fundamenti, & apparentiæ simpliciter, & abso-
 lutè minoris, quàm sit fundamentum, & apparentia
 opinionis oppositæ. Irrationabile nimirum, ac stul-
 tum est credere, ut siquidem intellectus necessario,
 ac inevitabiliter rapiatur pro omni eventu per alte-
 riterum ex duobus motivis, ac fundamentis invicem
 oppositis determinatè sumptum; id aliquandò effici
 vi, & energia motivi, ac fundamenti hic, & nunc, om-
 nibusque consideratis absolutè, & simpliciter mi-
 noris, quàm sit motivum, ac fundamentum contra-
 rium, fieri que proindè posse, ut necessario, ac inevi-
 tabiliter prævaleat aliquando debilius contra forti-
 us, minus contra majus, & similiter evadat superiu-
 in inducendo actualiter effectu, quod omnibus un-
 dique consideratis est absolutè inferius quoad vir-
 tutem inductivam illius. Quæ cum sint perabsurda,
 certissima ratione concluditur nullum esse locum u-
 sui licito opinionis minus probabilis, si nulla est un-
 quam libertas opinandi in utramlibet partem, atque
 controversiam de eodem usu licito, vel illicito esse de
 subiecto non supponenti, si ponatur eam libertatem
 non subsistere.

ART. CXLI. Intellexere hoc inter alios bene
 RR. PP. Mercor. supra relatus, & Gonet in *differ-*
rat. de probabilit. art. 2. §. 4. ras. 1. Cum enim teneant,
 ad vitandum peccatum in quavis humana operatio-
 ne, requiri ut minimum majorem probabilitatem,
 vel ut ipsis loqui placet, certitudinem moralem,
 quod talis operatio sit licita; ut id probent, assu-
 munt tanquam principium omninò necessarium, in-
 tellectum assentiri nunquam posse, nisi parti rei ipsa
 probabiliori, seu cujus fundamentum rei ipsa est ma-
 jus, nullumque esse locum, loquendo directè, &
 formaliter, libertati, & imperio libero volunta-
 tis in opinando hanc potius partem, quàm oppo-
 sitam. Qua quidem in re ita laudo consequentiam,
 ut tamen laudare minimè possim, quod Doctores
 hi ambo Dominicani, dum agunt de quæstione
 tanti momenti, non solum deserant quoad aliquid
 D. Thomam, sed insuper fundent suam sententiam
 supra principium, cui, & tam clarè, & toties
 contradicit S. Doctor, ut visum est *supra art.*
105. 114. 115. & 118. Verum occurrit specia-
 liter in P. Gonet aliquid aliud circa hoc ipsum pun-
 ctum, in quo pariter lauderetur consequentia ejus,
 sed consequens vituperetur multò magis. Agnos-
 cit eandem esse rationem, seu indifferentiæ, &
 flexibilitatis, seu restrictionis ad unam partem, &
 inflexibilitatis, tum in intellectu quoad opinan-
 dum; tum in voluntate quoad eligendum cæteris
 utrobique proportionaliter paribus juxta ea, quæ de
 proportionali utriusque potentia quoad hoc uni-
 formitate superius profequuti sumus *art. 114.* ex
 mente D. Thomæ. Sed cum, hoc principio S. Docto-
 ris laudabiliter admissio, debuisset inferre, ex certa,
 ac manifesta indifferentia voluntatis ad utramlibet
 ex eligibilibus invicem disparibus, assimilem Intel-
 lectus flexibilitatem ad utramlibet ex opinabilibus
 itidem disparibus inter se; intulit è converso, ex restri-
 ctione, ac inevitabili alligatione prævia intellectus
 ad quaecunque probabilis, ac verosimilius, quæ
 erat sibi omninò necessaria pro scopo suo prin-
 cipali, assimilem restrictionem, ac inevitabilem

alligationem præviã voluntatis ad quaecunque eligibilis, ac melius. Concludit enim sic: *Vnde facta comparatione inter majus, & minus bonum, voluntas non potest eligere minus, repudiato majori.* Et quid tum dicemus ad illud Ecclesiast. 15. 17. *Apposuit tibi aquam, & ignem; ad quod volueris porrigere manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum. Quod placuerit ei dabitur illi.* Comparantur hic inter se extrema certò, & valde inæqualia, & Deus relinquit homini indifferentem ad utrumlibet eorum facultatem, quoniam tamen præalligat P. Gonet ad alterum, nempe ad majus, seu melius determinatè sumptum, ita ut non possit eligi minus repudiato majori. Hoc non apparet, quomodo cohereret cum libertate, & indifferentia arbitrii humani. Nec vacat dicere, liberum, ac indifferentem esse, vel fuisse applicare intellectum ad exercitandam rationes pro utralibet parte, & ad augendam, ac minuendam prohibito apparentiam utriusvis eligibilis, atque per denominationem ab exercitio hujus immediatæ libertatis, ac indifferentiæ, dici, & esse absolute liberam, tametsi immediate, & ratione, si iustinevitabilem hic, & nunc electionem majoris boni. Non vacat, inquam, hoc dicere, non solum, quia faceretur violentiam inde patitur præduram, ut potè exprimens clarè indifferentiam in ipso actu eligendi inter aquam, & ignem, vitam, & mortem, bonum, & malum abique ullo regressu, aut progressu ad aliquid aliud; Verum etiam, quia undecunque tandem aut ubique seu incipiet, seu desinet exercitium voluntatis immediate liberum, & secundum se præcisè proveniens indifferenter à voluntate, semper oportebit, ut ibi adsint motiva invicem contraria, eaque, vel omnino similia, & æqualia inter se, vel inæqualia. Sub motivis utrimque omnino similibus, & æqualibus nullus est locus electio- niliberæ ex communi consensu, imò nec operatio sublequi inde ulla potest juxta illud Philosophi lib. 2. de Calo rex. 9. 4. *Quia necessarium manere in medio omne, cui nil magis huc, quam illuc moveri convenit.* Quoad libertatem videri, & facile huc applicari potest ratio à nobis expensa cum Augustino supra art. 129. Sub motivis autem inæqualibus occludi itidem aditum universaliter P. Gonet omni ad eligendum indifferentiæ, dum statuit, facta comparatione inter majus, & minus bonum, voluntatem non posse eligere minus repudiato majori. Admissio igitur hoc hujus auctoris principio, quidquid tergiversando huc vel illuc circumagatur discursus, necesse tandem est, ut profus intereat dogma fidei de humani arbitrii indifferentia. Nec enim fieri unquam poterit ut, nulla existente electione immediate libera, & subborta ex immediata ad ipsam indifferentiam, aliqua nihilominus supersit electio mediata, ac denominative libera, ac indifferens, seu indifferenter elicitæ, sed de hoc est alius ex professo disserendi locus. Pro nunc sufficit insinuasle, quantum interfit, ut non admittatur sententia negans assertam à nobis libertatem opinandi.

Præcluditur primum effugium negantium necessitatem libertatis opinandi.

ART. CXLII. **L**audatis igitur de cætero his Lactoribus quoad agnitam, tum dependentiam usus liciti opinionis minus probabili à libertate opinandi, tum uniformitatem

proportionalem indifferentiæ, & in voluntate ad eligendum, & in intellectu ad opinandum; transimus ad alios, qui contradicunt, aut perinde se gerunt ac si contradicerent quoad utramque. Duobus illi modis componere nituntur necessitatem semper, & ubi quæ assentiendi opinioni probabiliori, aut quod perinde ferè est, permanentiam voluntariam in opinione semel æstimata probabiliori, & absolute tantum facultate utendi nihilominus abique ullo peccato opinione contraria minus probabili, simulque minus tuta. Alii namque, ut Card. Pallavicinus largi ante à me relatus, & Caramuel sæpè in Theol. Pract. & alibi recurrunt ad cognitiones quasdam relictas circa probabile. Alii ut P. Thomas Sanchez, ceterique communiter nituntur distinctione cognitionum speculative, & practicæ, universali & particulari seu ut alii loquuntur speculative practicæ, & practicæ practicæ. Utroque autem refellit jam olim dicitur nus quæst. quodl. 2. punct. 3. argumento, nisi omnino fallor, omnino demonstrativo. Dicunt reflexitæ, operantem operationem aliquam esse peccaminosam, quam alii graves, & laudati auctores censent non esse peccaminosam, posse considerari, dum accedat operandum, probabile esse, saltim ab extrinseca propter auctoritatem eorum Doctorum, talem operationem posse executioni mandari absque ullo peccato, ac proinde acturum se esse prudentem, si eam operationem exequatur, siquidem necesse est, ut agat prudenter, qui nititur in operando fundamento magis momenti, & plerumque non fallentis, quale est fundamentum cujusvis veræ probabilitatis, ut scilicet ab initio dictum est; ac demum se non esse peccatum exercita ejusmodi operatione, siquidem impossibile est, ut quisquam id agendo peccet, quod agi prænter, dum prudenter agit.

ART. CXLIII. **I**ste discursus videtur mihi subsistere non posse sub his terminis. Quia actus voluntatis non specificatur ex objecto pro ut representato, seu applicato, ac proposito per auctorem, sed per propriam ipsius volentis cognitionem, eamque directam, & non reflexam. Actus etenim volentis operari fertur ad operationem ipsam, eamque vultificandum se, & non præcisè, ut denominationem per cognitionem aliquam; atque ut vult operationem necesse est, ut dirigatur cognitione eandem representante, seu applicante, ac proponente, utque ea cognitio insit ipsi volenti, eique proponat operationem secundum se, & non præcisè ut denominationem per aliquam aliam cognitionem. Unde si cognitio directa representet operanti operationem tanquam malam secundum se hic, & nunc, omnibusque consideratis, actus voluntatis eligens, ac volens eadem operationem evadet eo ipso malus, quidquid sit directum, & operans erit eatenus similiter malus juxta illud Osee 9. 10. *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* Cum ergo tota illa consideratio reddeat de probabilitate opinionis, quam opinionem ipse operans judicat esse falsam; de magnitudine falsitatis probabilitatis, quod idem operans contententer reputat fallax, ac inane; ac demum de prudentia operantis cum magno fundamento de operantis sui honestate, quæ prudentia non potest operanti nostro non videri fucata tantum absolute, atque dependens ex suppositione simpliciter falsa. Cum itaque, consideratio ejusmodi reflexa, ob hanc omnino, eo pervenire minime possit, ut operans, retracta opinione propria de inhonestate operis sui, judicet nihilominus directè, & absolute idem opus esse honestum, aut non esse peccaminosum, ne alioquin

simul assentiat duobus contradictoriis, quod est impossibile; nec eod utique pervenire eadem consideratio potest, ut verè non peccet, qui operatur retenta opinione sua propria, quod opus suum sit inhonestum, ac peccaminosum.

ART. CXLIV. Perspicitur hoc clariùs descendendo ad particularia. Opinatur quis non facti fieri obligationi recitandi Officium divinum, si recitetur absq; attentione ad verba, & ad sensum verborum; peccare pingentem in die festo, nisi tanta sine cellitas pingendi, ut excuset, peccantem læthaliter teneri sub novo peccato læthali, ut protinus, nullaque vel minima interposita mora, vel contera-mpente cede, vel confiteatur peccatum cum vera, ac idonea attritione. Est jam hic homo in procinctu agendi circa hæc, & tùm recolat viros pios, & doctos docere opiniones; his opinionibus suis contrarias; auctoritatem eorum sufficere procul dubio ad probabilitatem; operantem juxta opinionem probabilem, eo ipso operari prudenter, ac proinde satisfacere omni suæ præsentii obligationi, nec peccare. His non obstantibus, quæ nempe omnia præviderat iste, & præconsideraverat, cum primitus opinatus fuit, pergere tenere, & veras adhuc absolutè reputare opiniones illas suas, & dicit in corde suo, faterique coram Deo: Verè non satisfacit officio divino, qui illud recitat absque attentione ad verba, & ad sensum verborum: Verè peccat, qui pingit in die festo sine necessitate; Verè peccat de novo, qui confestim non contemtur, nec confitetur legitime, postquam peccavit læthaliter. His ita se habentibus consuevit iste dicere officium absque attentione, & nil unquam curare de ea adhibenda; pingit in die festo, quantum libert, & quoties libert nulla coactus necessitate; differt per plures dies agere penitentiam, postquam peccavit læthaliter, & cum tandem aliquando accedit ad peragendam penitentiam; non dolet, nec se accusat unquam de ea mora. Dico servum istum nequam jam judicatum esse ex ore suo, atque in supremo judicio reprobandum esse, testimonium reddente illi consensu ipsius. Quia sentiebat, ac docebat, necessitatem esse attentionem, & non attendit; non licet pingere in die festo, & pinxit in die festo; debere penitentiam acturum peragi, & distulit, neque de us penituit unquam. Prototypum hujuscemodi formæ judicii habetur apud Apostolum 2. ad Rom. à vers. 5. Neque verò quidquam ad hujus hominis defensionem valere poterit, si dicat viros tales, & quales, & tenuisse opiniones contrarias. Reponeretur enim illi: Viros illos tot, & tantos tu non tantifecisti; (& quod tua tibi mens suggerebat) nec tantifacere potuisti, ut propter illorum auctoritatem deponeres opinionem tuam, aut ab ea primitus in animum ipducenda deterrere, atque judicium tuum judicio illorum conformares, sed persististi nihilominus in tua sententia sententia illorum contraria, ea que retenta operatus es contra eandem, ac proinde contra dictamen conscientia tuæ; quæ tua sententia, & conscientia tua, non verò sententia, & conscientia aliorum quotlibet, & quantalibet auctoritatis erat regula proxima voluntatis, & operationis tuæ, uti didiceras ex Apostolo ad Rom. 2. 15. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, non aliorum tot, & tantum, vel tantum, sed omnino ipsorum, & iterum fortius cap. 14. 23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide; peccatum est. Tu autem discernisti, & fecisti, quæ credebas esse peccata, & damnatus es, quia non fecisti ex fide tua. Patet itaque

ejusmodi reflexionem, & reflexionum reflexiones supra, ut circa probabilitatem nil prodesse ad vitandum peccatum in eo, quod quis cognitione directa judicat esse peccatum, & tamen facit retenta hac sua sententia.

ART. CXLV. Præterea licet fieri facillè possit, & sæpè contingat, ut ab aliquo judicetur probabilis absolutè, utque re ipsa sit absolutè probabilis sententia contraria sententiæ, quam ille idem de facto tenet, & putat esse veram; fieri tamen non potest, ut sententia aliqua sit re ipsa, aut judicetur probabilis respectu ejus, aut ab eo, qui tenet sententiam contrariam, atque illi adhæret tanquam veræ, dum eam tenet, eidemque adhæret, seu in sensu composito talis suæ sententiæ: sicut fieri potest, ut quis sit absolutè amabilis, & talis ab eo etiam judicetur, à quo odio habetur de facto, fieri tamen non potest, ut ille idem ab hoc eodem sit amabilis, & judicetur talis respectu sui in sensu composito odii sui adversus ipsum. Qui enim sententiam aliquam amplectitur, eamque omnibus circumquaq; consideratis approbat absolutè tamquam veram, eo ipso reiicit, & reprobat tanquam falsam sententiam contrariam, quam proinde approbare minimè potest in sensu composito sententiæ illius suæ; sicut nec amare quisquam potest, quem odio habet, dum odio habet, & in sensu composito odii. Non est autem probabile respectu cujusquam, quod ab eo reprobat, dum reprobat, atque in sensu composito reprobationis. Id quod merito visum est principium per se notum Augustino propterea exclamanti *lib. de utilit. cred. cap. si bene memini* *11 Quomodo est illud, quod sequuntur, si non probatur, probabile: nempe illi cui non probatur, & à quo judicatur probari non debere. De tali nimirum, & quatenus taliter affecto differit ibi ex professo Augustinus. Moliuntur ergo impossibile quiddam, & chimericum auctores isti, dum opinanti operationem aliquam esse peccaminosam tentant permittere, ut retenta ea opinione, atque in sensu ejus composito utatur opinione cõtraria tanquam probabilis, cum probabilis minimè sit respectu reprobantis ipsam, & appositam, dum sic alteram approbat, & alteram reprobat, seu in sensu composito talis approbationis, & reprobationis.*

Obstruitur rima quadam eiusdem effugij.

ART. CXLVI. Quarunt propter hæc effugium aliud alii quidam, inter quos est Card. Pallavicinus, superaddita, eidem reflexioni circa probabile, cõsideratione quadam speciali universalitatis, & uniformitatis legis divinæ quoad omnes homines. Pertinet, ajunt, ad sapientem gubernationem, & ad justitiam legum, ut non plus graventur, nec obligentur ad plura quidam ex subditis, ac præsertim qui sunt de republica specialiter benemeriti, quam alii plerique, & non usque adeò benemeriti. Si ergo, contingat aliquos viros doctos, quos eo ipso constat esse de Republica specialiter benemeritos, studio suo, ac diligentia adinvenire rationem, qua coguntur judicare tales, vel tales aliquas operationes esse illicitas; quas tamè simul animadvertunt ab aliis viris doctis censeri licitas, easdemque propterea ab iisdem, nec o ab aliis plerisque ductu ipsorum executioni: re ipsa mandari absque ullo peccato; poterunt utiq; & illi priores idem facere absque ullo peccato, agendo contra propriam

quam putant veram, & conformiter ad probabilem sententiam contrariam aliorum. Ne nimirum plus alioquin graventur, & pluribus addid subiciuntur obligationibus, qui sunt diligentiores, ac perspicaciores in serutinio legis, voluntatisque divinæ. Quod profectò est specialissimè à Senum ab infinita sapientia Dei, & à rectitudine legum divinarum, quæ sunt suprema omnis justitiæ, & æquitatis norma. Admunicatur huic discursui exemplum, quod sibi opponit Adrianus ubi supra, ex Rege temporalis, qui missurus exercitum adversus hostem, postquam illum instituit mandatis suis, nisi velit insipienter agere, superordinat explicitè, vel implicitè, ut si quæ suboriatur dissensio inter Duces circa intelligentiam eorum mandatorum in casu particulari, omnes operentur juxta sensum plurium, ac peritiorum, tam etsi nonnulli certò coniciant intentionem, ac voluntatem Regis omninò se esse contrariam. Quæ animi- rum sequerentur alioquin, multa incommoda, ac demum dissipatio, & ruina totius exercitus, Ergo Deus, cujus sapientia non est numerus *Psal.* 145. 5. quique omnia in sapientia fecit *Psal.* 103. 24. Multò majori ratione credendus est, superordinasse similiter circa legem suam. Licet ergo cuilibet agere contra propriam sententiam eadem retenta, quoties aderit sententia probabilis in contrarium, saltem cum ea fuerit plurium, & doctorum.

ART. CXLVII. Huic discursui nemo fidere potest, quia probat nimis, & ducit ad præcipitium. Probari enim, siquid probaret, et etiam licere uti opinione apud alios probabili, qui certò, ac scientificè cognosceret illam esse falsam; licere item omnibus Catholicis contrarie toti juri Canonico, quo nempe non obligantur infideles; Catholicos demum, atque hereticos posse transgredi impunè totum jus divinum positivum, ut potè non inducens reatum specialis pœnæ ob transgressionem sui respectu paganorum, & quoad novum testamentum, nec respectu Hebræorum. Patet nimirum non aliter in eis etiam subsistere æqualitatem gravaminum, atque meliores alioquin gravari magis. Præterea in eodem discursu considerantur leges divinæ, & humanæ tanquam pura gravamina, & incommoda, vel certè tanquam in quibus prævaleat ratio gravaminis, & incommodi, ac proinde supponitur melioris, cæteris paribus, conditionis esse exemptos per ignorantiam ab actuali, & immediata obligatione, & observantia legum, quam qui per earum cognitionem, ac legitimam intelligentiam instruuntur, ac diriguntur ad sanctos motus, æmulos Divinitatis, & Angelorum, atque congruentes humanæ naturæ dignitati, & secundum se, & prout elevatæ ad visionis Dei consequibilitatem, ad quam ita effectivè perducit homines earundem legum observantia, ut eos per se ipsam reddat Deiformes, seu Deo in volendo, ac agendo simillimos. Ex his potè eorum extremorum expressionibus, & exque ipsa terminorum justa apprehensione spontè, ac siquid apparet considerationem ejusmodi vilitativam legum, earumdemque cognitionis, ac sinceræ intelligentiæ esse per absurdum, alienam proflus à pietate hominis Christiani, imò & hominis, atque enormiter degenere ab spiritu divino, quo percitus, ac illuminatus Regius Plaltes ardentè, ac sæpè postulat à Deo cognitionem majorem semper, ac majorem legis, mandatorumque suorum, uti apparet ex *Psal.* 188. qui, cum sic cæteris omnibus longior, totus est plenus ejusmodi aspirationibus ver. 12. *Doce me justificationes tuas, ver. 18. & 19. Revela oculos meos, &*

considerabo mirabilia de lege tua. Incola ego sanctorum terra, non abscondas à me mandata tua. ver. 19. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, ver. 64. Memoranda tua Domine plena est terra, insipientium tuas doce me. Atque ut innumera ejusmodi prætertantum ex ver. 72. quod continet rationem præter specialis ejus beneficiæ divinæ, & appetibilioris humane. Bonum mihi ex ore tui super milia argenti. Cui consonat illud Prov. 6. 23. Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vite incipit disciplina. Perinde itaque est dicere eum, qui agnoscit obligationem legis quoad aliquid, quam aliquid negant cum fundamento magnæ equidem parentiæ, sed, ut ille credit, fallaci, ac deceptivæ, ut agat, ac si nullam haberet cognitionem talis obligationis, utque eos sequatur in operando, quos credit decipi, & operari ex vi deceptivæ, ac pernorantiæ, atque agere re ipsa contra legem. Perinde inquam, est hoc dicere, ac si diceretur, ita in partem catholica, baptizato, ac educato catholice, aut hinc benefici donum qualecunque aliud Dei, specialiter dispositum ad bonam aliquam operationem, licet, ut non aliter agat, quam si nullum speciale beneficium accepisset à Deo, nempe ratione sapientie, & æquitatis divinæ permitti illi, ut se gerat in operando, sicut si, quibus nil tale indultum à Deo est. Quod quam sit impium, ac stultum nemo non videt. Differentia autem inter ea extrema est purè materialis, & forma arguendi est proflus eadem, ut patet ex prædicta men conscientia, tamen si erroneum respectu, & non solum ut eunque incertum, perinde obligatum non deponitur, arguendi est omninò certum, & fundatum in veritate. Agimus verò de non deponente, sed retinente firmè ut opinione suam assertivam obligationis, atque operante in sensu composito hujus suæ opinionis.

ART. CXLVIII. Concludo, nec dispensare, seu superordinare Deum de facto, nec posse etiam de potentia sua, absolvere dispensare, seu superordinare, ut cuiquam, propter qualicumque, & quocumque aliorum opinionem, licet ad exequi sine peccato, quod ipse opinatur, & judicat esse illicitum, & peccaminosum, dum ita opinatur, & judicat. Quia Deus nulla sua potentia efficere potest, ut quis simultaneè assentiatur duobus contradictoriis, & dicat esse verum, ac honestum, quod dicit, & dicit esse falsum, ac inhonestum, aut ut actus voluntatis non specificetur ex objecto sibi proposito, nec evadat malus, tamen si objectum proponatur ut malum. Ergo retenta opinione absolue assertivæ obligationis ad aliquam actionem, vel omissionem, & quod est sit peccaminosa, nullus est modus evadendi peccatum præter quam vitando actionem eam, vel omissionem. Exemplum illud Regis temporalis convincit, quod nemo negat, nempe fieri posse, ut reddatur, ac judicetur licitum ex suppositione aliqua accidentalit, quod absolute, & secundum se erat illicitum; non tamen convincit, aut ullatenus suadet, ut aliquid idem sub eadem ad quata suppositione judicetur illicitum; & tamen vi alicujus reflexionis tribui possit, ut mandetur executioni absque peccato. Consideretur iterum, sed paulò distinctius exemplum nuper objectum. Rex æternus, sicut & temporalis vult, ut miles præsidiat custodiat Civitatem adversus hostem illi imminentem, utque impediatur omnem jacturam, & omne incommodum civitatis ejusdem, quoad fieri poterit. Adhuc duo

Centuriones, qui sciunt modum disponendi defensionem, atque agendi, quo certò v. reur omne incommodum, omnisque jaçtura, sed eum modum reprobant plerique alii, & incumbunt verbo, ac opere in alium disponendi, ac agendi modum, per quem speratur incolumitas Civitatis, licet cum aliquo incommodo, & jaçtura. Centuriones illi duo, quia vident Civitatem esse perdendam, nisi & ipsi cooperentur posteriori huic defensionis modo, cooperantur illi de facto, & dimitunt quod erat optimum factum ob solutè, propterea que voluit ob solutè à Deo, & à Rege suo ex eadem suppositione. Omittunt itaque, & exequuntur cum laude per accidens, quod omittente, & quod exequi erat illicitum per se. Hoc profectò non est reddi licitum per solam reflexionem, supra sensum aliorum, conjunctam cum aequitate & equalitatis onerum, quod erat, & adhuc est illicitum ex propria operantis sententia, sed est mutari statum rei per realem aliorum operationem dependentem à contraria eorumdem sententia. Unde illa, quae dicitur super ordinatio Regis temporalis, nil est aliud, nisi expressio quaedam conditionis, seu exceptionis inhibitive in praemissa ab eodem jussione, atque subintellecta universaliter in omni prudenti mandatio, nempe ut non observet mandatum prout sonat absolute prolaturum, si ex tali observantia, ob incidentem utcumque circumstantiam, subsequatur praevideatur inconveniens contrarium intentioni jubentis, cujus inconvenientis vitatio merito praevaleret in voluntate eius efficaci, atque ejusmodi sunt circumstantia, & inconveniens, qualia ibi describuntur. Hoc autem nil habet commune cum tenostra. Quia differimus de discrepantia opinionum circa vim legis nil variante statum rerum, & exitum operationis pertinentis ad unumquemque juxta opinionem, ac intelligentiam propriam ipsius. Quo quidem in genere operationum nullus, nisi stultus Rex superordinaret, seu superpermitteret, ut suborta diffensione circa voluntatem eius, non id quisque exqueretur, quod certò sciret, aut utcumque crederet justum ab eo fuisse, sed prout reputarent quidam alii, qui sciuntur, aut creduntur eorumde decipi, nec tantè sunt auctoritatis, ut ob eam debeat quisque, aut etiam possit recedere ab opinione, ac intelligentia propria. Hoc enim nil esset aliud re ipsa, uti considerantur facile patebit, quam superordinare, seu supermittere, ut ab unoquoque credantur non decipi, qui, & quatenus creduntur, & dum creduntur, & non possunt non credi esse decepti. Constat itaque certissime per eum philosophandi modum vitari minimè posse necessitatem, & usum libertatis opinandi in utramlibet partem, rebus quoad intellectum eodem modo se habentibus, ut licitus esse possit usus opinionis minus probabilis.

Præcluditur alterum aliorum effugium.

ART. CXLIX. Facilius, & paucioribus demonstrari potest insufficientia pro eodem scopo, recursus ad distinctionem opinionis speculativa, & practica. Dicunt auctores, qui nituntur hac distinctione, eum, qui tenet opinionem assertivam obligationis aliquid agendi, vel omittendi in abstracto, seu sub terminis universalibus, posse retenta ea opinione concipere nihilominus dicta

Pars II.

men particulare negativum obligationis illud idem agendi, vel omittendi hic, & nunc, atque ita nullum seu agendo, seu omittendo committere peccatum. Quia videlicet universalis illa opinio assertiva est cognitio speculativa, seu speculativè practica, & fertur ad objectum secundum se in abstracto, & prout denudatum à circumstantiis individualibus, quae vulgo denotantur per particulas hic, & nunc, dictamen verò particulare negativum est cognitio practica, seu practice practica, & fertur ad suum objectum in concreto, & prout affectum circumstantiis individualibus, atque pronunciat de illo prout hic, & nunc. Inter affirmationem autem, & negationem usque ad eò invicem dissidentes quoad modum tendendi, & quod caput est, quoad objectum partialiter re ipsa diversum, nulla est contradictio, nulla est impossibilitas mutua. Notum siquidem est ex summo, de conceptu contradictionis, atque in ea fundata impossibilitatis esse, ut propositiones invicem contradictoriae, & impossibiles sint de eodem secundum idem, nempe, & realiter, & formaliter. Argumento præterea est ejusdem inter eas cognitiones diversitatis, quod in opinionibus ejusmodi universalibus præcipue laudatur, ac vituperatur ingenium, in dictamine verò particulari iudicium potius. Accedit id quoque minimè contemnendum, viros timoratae conscientiae, & doctos, atque perspicaces, nec paucos, nec raro tenere tanquam veras, & docere opiniones aliquas rigidas in materia etiam gravi, quas tamen non opere complecti causati aliud esse opinari in genere, aliud operari, & arbitrari hic, & nunc. Et quod videtur perinde valere pro puncto doctrinae, viri etiam doctissimi, simul ac Sanctissimi, uti vidimus supra circa S. Augustinum art. 127. & observavi pluries in D. Thoma, aliisque summis Doctoribus, ita nonnunquam tradunt doctrinas severiores, ut tamen oppositas benigniores, seu laxiores sub eodem contextu sermonis dicant, aut clarè indicent esse probabiles, hoc est, deducibiles in opus absque peccato.

ART. CL. Hæc evadendi ratio evanescit, si seculis vocum ambagibus res ipsa consideretur. Certum est propositionem universalem assertivam, & particularem negativam, aut è converso esse invicem contradictorias, & impossibiles in eodem intellectu, quæcumque demum sit earum materia, seu objectum, dummodo sint de eodem secundum idem, nullumque intercedat discrimen, præterquam aliam descendere ad individuum, & circumstantias purè individuales, ac materiales determinatè, aliam abstractare ab eisdem determinatè sumptis, sive propterea altera dicatur speculativa, aut speculativè practica, altera practica absolute, aut practice practica, sive quovis alio modo denominentur, de quo nil curandum est. Quia quod ad rem ipsam attinet, tam sunt contradictoriae istæ duæ: Omne mendacium est illicitum semper, & pro semper, tum respectu mei, tum respectu quorumvis aliorum; hoc mendacium hic, & nunc est mihi licitum, aut cuiquam alii; quam sunt contradictoriae istæ alia duæ: Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: hic triangulus in individuo non habet tres angulos æquales duobus rectis; vel omne animal rationale est admirativum: Hoc animal rationale in individuo non est admirativum. Manifestum igitur est datam distinctionem practici, & speculativi, & alia ejusmodi qualicumque vocum involucri nil ad hoc conferre posse, ut, retenta ab aliquo opinione universaliter assertiva obligationis

G 4

ad

ad aliquid, subinducatur nihilominus in ejusdem intellectu dictamen particulare negativum ejusdem, ad illud idem, obligationis; atque diversitatem quoad modum tendendi, & quoad objectum in hoc præcisè consistentem re ipsa, quod altera cognitio sit universalis, & abstractiva, altera particularis, atque individualis, usque adeo non tollere contradictionem, & mutuum impossibilitatem cognitionum, ut potius sit de conceptu veræ, ac propriissimæ contradictionis diversitas talis cognitionum, ut vulgò est notum ex summalis, & nec expedit, aut decet, ut hic amplius exponatur.

ART. CLI. Quod addeatur de experientia, seu praxi virorum doctrina, & probitate præstantium, nil metangit. Quia ego non contendo auctorem sententiarum rigidioris non posse absolute uti absque peccato sententia opposita benigniori, quæ alioqui sit probabilis, sed tantum non posse retenta pro tunc & sententia rigidiori, seu in sensu composito illius. Similiter nec dico existimantem unam partem contradictionis esse veram, non posse simul reputare absolute probabilem oppositam partem contradictionis, sed tantum non posse talem reputare respectu sui, quatenus taliter opinantis actu juxta nuper dicta art. 145. Addo, si prædictis, vel aliis qualibuscunque circumstantiis, aut exemplis fieri posset, ut qui tenet opinionem universaliter affirmativam obligationis ad aliquid, possit nihilominus absque ullo peccato nolle id unquam exequi pro ulla particulari opportunitate operandi, quin recederet ab ea sua opinione, seu in sensu composito illius; eo ipso talis opinio, omnesque tales opiniones essent falsæ, seu frustaneæ, & quibus nemo conscientius ejusmodi doctrinæ assentiri posset tanquam veris. Quia propositio universalis, quæ in nullo sibi substanti individuo verificatur, est falsa, & frustanea, quæ dicitur, necesse esse sic, vel sic operari, qualiter nunquam necesse erit operari; ac proinde qui hoc censet esse verum, non poterit illi propositioni assentiri, eidemque serid, & ex animo adherere tanquam veræ. Adherere, inquam, absolute, & sine restrictione, seu conditione auferente conceptum simpliciter opinantis, & reddente ridiculam, ac frustaneam doctrinam taliter opinantis. Si enim quis diceret, ego opinarer, vel distorere concipiendo, opinor, eos, qui tenentur ad officium divinum, eo ipso obligari, ut attendant ad verba, & sensum verborum, nisi adesset in contrarium auctoritas plurium Doctorum, aut talis textus, aut talis ratio; patet, quod verè non teneat opinionem assertivam eius obligationis, sed potius oppositam. Nos autem de opinanti absolute, & consideratis omnibus, quantum fieri potest, rationis, & auctoritatis hinc & inde momentis, atque ad hoc ipsum genus opinionum diriguntur commemorata modo evasiones, & distinctiones inter speculationem, & praxim. Quas evasiones, cum constitit, esse vanas, ac insufficientes; Concluditur demum, necessariam omnino esse, uti jam dicebam, aliquam libertatem, ac indifferentiam opinandi in utraque parte, ut aliquando liceat, tum uti opinione minus probabili, & minus tuta, tum agere contra propriam præconceptam prius opinionem universaliter affirmativam obligationis ad aliquid.

Videndum jam superest de ejusdem libertatis, ac indifferentiæ sufficientia ad hoc utrumque.

* *

An, & quatenus sufficiat libertas opinandi pro usu licito opinionum probabilis contra priorem, propriam etiam eusque, opinionem?

ART. CLII

Maximi imprimis momenti esse puto quoad hoc punctum, & contentiosissima controversia de usu licito opinionum, distinctionem superius à me observatam, & quam doleo me non invenire expressè notatam apud auctores communiter, inter opinionem evidentem, atque omnino indubitantem, seu probabilem, & opinionem non ulque debet patenter, seu probabilem, seu minus probabilem, sed cujus, seu superioritas, seu inferioritas, aut infra oppositam sit aliquouque dubia, obiecta, & anceps. Hujus distinctionis, nec ego olim meminisse in illa mea, hæc dicitur, quæstione, & ratio, ob quam nil de ea sollicitus fuimus, credo hæc fuit. Quod nimirum quæstio de usu licito opinionum unice, vel certè præcipue respicit opiniones, quæ tanquam probabiles circumferuntur apud auctores classicos, & approbatos, ac laudatos communiter, ita ut agnoscentur probabiles ab his etiam, à quibus rejiciuntur tanquam falsæ. Inter ejusmodi autem opiniones, tametsi quælibet earum sint suis oppositis probabiliore, aut minus probabiles re ipsa, idque videatur esse certum juxta præceptum Divi Thomæ superius à nobis præmissum de necessaria inæqualitate mutua quorundam libet invicem dissimilium, nullæ tamen sunt, quarum major, vel minor probabilitas, seu excessus, vel inferioritas probabilitatis supra oppositam opinionem sit indubitata, & evidens, ac facile pervia. Opinio enim, quæ tanta hujusmodi conspurcitate est verisimilior, aut minus verisimilis, non amplius dici solet probabilis, sed quæ est ita verisimilior, dicitur certior, & quæ est eodem modo minus verisimilis dicitur improbabilis; & hæc siquidem sit restrictiva dicitur scrupulus, seu nimium scrupulosus, si verò sit laxativa dicitur parum tuta, aut profusa tentata in conscientia; & utralibet sub aliqua ejusmodi censura excluditur à gradu probabilitatis. Hæc igitur effectum est, ut etiam plerique omnes scriptores alii eò sensum ferantur, ut dum agunt de usu licito opinionum probabilitatis, perinde distent, atque si nullæ prorsus essent opiniones, quarum excessus, aut inferioritas probabilitatis comparatione oppositarum opinionum sit evidens, atque omnino indubitata, aut apud omnes, aut apud plerisque, aut apud unumquemque. Pauci verò quidam alii delibant oculos in nonnullas potissimum opiniones, quarum excessus verisimilitudinis super opiniones oppositas est, aut (quod perinde apud unumquemque valet) videtur sibi evidens, ac prorsus indubitatus. Erunt opiniones ejusmodi usque ad eò patenter præsentantes oppositis sint re ipsa paucæ intra vastum totius Theologiæ moralis ambitum, dum tamen ad ea, tanquam ad exemplaria, mentis aciem restringunt, eisdemque considerandis unice incumbunt, ad præca respicientes de universo opinabilium genere, quod latissime patet, quæ plures species, ac gradus valde invicem inæquales sub se complectens, pronuntiant, ac si in unaquolibet opinionum con-

triditione altera pars semper esset, absque ulla unquam exceptione, evidenter, ac indubitanter probabilior, altera verò eodem modo minus probabilis. Ista probabilioritatum usque adeo inter se disparium indistincta confusio, & æquivocatio accendit primis, nisi fallor, & fovet hodieque ardorem contentio- nis maximum in hac materia, quibus circa minimas quoque res concipi facile solet sub latebris æquivo- cationum, partibus hinc, & inde in diversa intentis, & unaquaque, vel altera earum attribueretur parti ad- versæ absurdum aliquid, ac planè intolerabile. Id quod, cum maximo veritatis in re maxima præjudi- cio, accidisse, circa nostram istam controversiam, nonnullis ex Probabilioristis, conjicere clarè potest attentus lector ex qualitate argumentorum Mercori præsertim, Marinarii, & Siniichii, quæ superius re- tulimus, ac diluimus; siquidem impugnant patro- nis usus liciti opinionis minus probabilis, & minus tane, ac si doceret licentiam operandi juxta quem- libet etiam levissimum prætextum, reclamantibus in contrarium fundamentis evidenter, ac palpabiliter longè majoribus. Cujus fallentiam suppositionis amicti inibi animadvertisimus satis; distinctius ta- men, & utilius eadem apparebit, si breviter subjun- gamus, uti facere instituis, expositionem termi- norum, ad quos usque protenditur usus licitus præ- alteræ libertatis physicæ opinandi in utramlibet par- tem contradictionis, tum quoad delectum opinio- num, tum maxime quoad deponendam præconceptam prius universalem opinionem, quando veniunt in particulari ad operationis instantiam hic, & nunc. Utar autem præcipue directione D. Antonini, 1. part. sum. tit. 3. cap. 16. §. 10. maxime verò reg. 7. & que posteam sequitur, quarta, & Adriani, quodl. quest. 2. punct. 3. §. 8. Ad rationes autè oppositas: ubi rem hanc accuratè, & magistraliter exponunt; prior pro- sedandis scrupulis, posterior pro justa dispositione conscientie.

ART. CLIII. Dico primò: Nulla libertas opi- nandi quædam confert ad usum licitum opinionis certis, aut evidenter, ac indubitanter minus proba- bilis, seu potius minus verisimilis. Patet hoc ex di- ctis suprà. Ostendimus enim art. 113. deesse nobis physicam potestatem, ac libertatem assentiendi opi- nioni, quam, & quoties manifestè, atque omnino indubitanter conjicimus esse minus verisimilem op- posita opinionem. Demonstravimus itidem nuper ab art. 142. fieri nullatenus posse, ut quis licitè, & abs- que peccato utatur opinione aliqua exclusiva obli- gationis, & peccati, quin assentiatur, seu potius quin præassentiatur eidem opinioni, dum operatur con- formiter ad ipsam. Patet igitur libertatem, ac indif- ferentiam physicam opinandi in utramlibet partem contradictionis, qualis à nobis asserta est, & qualis re ipsa datur, nullatenus sufficere, ut quisquam licitè uti aliquid quando possit opinionem, quæ manifestè, atque omnino indubitanter sit apud ipsum minus verisimi- lis, quam opposita, qualiscumque de cæterò condi- tionis ea sit.

ART. CLIV. Quod si quis conjiciens mani- festam, atque omnino sibi indubitam præponde- rantiam fundamenti pro una parte contradictionis, ideoque impotens eatenus physicè assentiri opposi- tæ opinioni, seu alteri parti ejusdem contradictionis, quæ aliquin sibi apparet commoda, & perplacens, data opera avertat oculos à consideratione funda- menti probabilitatis illius manifestè, atque omnino indubitanter majoris, seque totum impendat confi- derandis, ac promovendis, seu auctoribus, seu

rationibus suadentibus eam partem, seu opinionem, quæ manifestè, ac indubitanter deprehensa jam fue- rat minus verisimilis absolutè, efficere quidem hac arte poterit, ut inducat tandem in animum partem eam debiliorem, & minus verisimilem absolutè, ei- demque adhæreat assentiendo, ac si esset verisimi- lior, probabiliorque; cum per ejusmodi industriam, seu potius nequitiam, ac gyrum obtinere à se quis- que possit, ut opinetur de facto adversus ea, non solum certa ex fide divina, sed & evidentiâ, imò & adversus per se nota; efficere nihilominus eadem arte minime poterit, ut evadat licitus, & im- munis à peccato usus opinionis taliter conceptæ. Quia pro usulicito opinionis minus probabilis, & minus tane, postulatam à nobis semper fuit, & postulatur ab omnibus hujus sententiæ patronis, ut retineat probabilitatem, utque assenti illi possit, & assentiatur actu, qui eadem est usus, omnibus hinc, & inde maturè, ac diligenter consideratis, quæ sive ab auctoritate, sive à ratione occurrere cui- que possunt. In modo autem agendi proposito usque adeo hoc non præstat, ut oppositum potius fiat, dum de industria avocatur animus à consideratione eorum, quæ præ cæteris ad veritatem accedere, ac inducere posse præsentuntur. Unde nequitiosæ ejusdem circuitiois auctorem, eundemque cavil- latorem, ac palponem sui abs dubio comprehendit, ac reprobat illud, Psalm. 35. 4. *Noluit intelligere, ut bene ageret. Ubi Bellarminus, ut malè ageret, scientiam bene vivendi contempsit.* Quis etenim magis prop- riè dici potest nolle intelligere, ut bene agat, & scientiam bene vivendi contemnere, quam qui, o- culis manu propria pulvere conspersis, terga vertit rationibus, quas præsentit ineluctabiles, & quia in- eluctabiles præsentit, ut concedat in eam partem, quam prævidit à veritate longè recedere, seu ad veritatem, quæ unicè quærenda est, minus accede- re, utque id in animum inducere possit, in quo clare, ac indubitanter conspicit minorem affulgere spem veritatis attingendæ, & majus adesse pericu- lum falsitatis incurrendæ? Jure igitur optimo Adria- nus adversus istum modum, seu formandi, seu depo- nendi conscientiam (est enim eadem utrobique ratio) per voluntariam aversionem intellectus à præpositi, vel causæ consideratione, ut est in volentibus actu ignorare per non considerationem. Utitur testimonio, Job. 21. 14. *Ubi sanctus vir ejusmodi nequitiam impiorum plangit, his verbis: Qui dixerunt Deo. Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Quibus in eandem rem adjungit idem Adrianus illa paris impietatis verba apud Isaiam 30. 10. *Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt; loquimini nobis placentiâ, vide- dete nobis errores. Averte à me viam, declinate à me sa- mitam, cesser à facie nostra Sanctus Israel.* Qualia profectò vota nemo animo concipere potest forma- liter, ut sonant. Quia error, & recessus à ve- ritate, atque à fonte veritatis Deo est intrinse- cè inamabilis, sicut omne malum, quatenus talis formaliter est. Attribuuntur ergo talia deglu- tienti identicè, & materialiter, ut vulgò dicimus, ejusmodi perversionem intellectus, dum spretis, ac vitatis fulgoribus, quibus percutitur, magis con- spicuis veritatis sectatur verisimilitudines, seu veri- tatis adumbrationes patenter, ac manifestè remo- tiores, magisque devias à veritate ipsa. Quod acci- dit in casu nostro.

ART. CLV. Consequens porro hinc est, ut qui post ejusmodi tergiversationem accedit ad opera- dum; tamen si fieri possit, ut extorqueat utcumque à se-

à semetipso assensum approbativum operationis concupitæ, utpotè commodæ, aut delectabilis, fieri tamen non posse, ut idem interea vitet remorsum conscientiæ memoris, saltem confusè, ac implicitè, rationum prævalentium in contrarium, propterea que reclamantis electioni absolutè, & omnibus undequaque consideratis minimè approbabili. Ex quo rursus consequitur, operantem sic, dum, & quia sic operatur, peccare de novo cum merito specialis seorsim pœnæ ultra rationem peccati, & dignitatem pœnæ, quæ convenit eidem operationi per denominationem à prævio proposito inhonesto avocandi animum à consideratione motivi, seu motorum manifestè, ac indubitanter prævalentium in contrarium, & quæ quatenus talia jam antè præluxerant. Quia remorsus conscientiæ resultans ex antecedenti cognitione non repulsa, seu non deposita legitimè per motivum ad id sufficiens, aufert omnem veram coram Deo exculationem operationis sub ipso exercitæ, ac si adesset actualiter tota illa antecedens cognitio, uti animadvertisit optimè Adrianus immediatè post verba mox à nobis relata. Conatus igitur hominis tentantis eo modo fallere seipsum, atque operari veluti clam seipso, est quadam chimera moralis, ut sic dicam. Quia retinetur quoad totum suum effectum cognitio, quæ vitatur, seu potius dissimulatur, hæretque lateri læthalis atundo eò læthalius, ac pertinacius, quò occultius. Cum enim hoc malum latebrosè ejusmodi perverstitatis late pateat per doctos de gente Scolorum, perque prorsus indoctos, ac rudes, est pessima præterea indolis in ordine ad veram emendationem, ac pœnitentiam salutarem. Quia peccata ejusmodi, quasi furtivè patrata sub luce maligna hebetium crepusculorum, difficulter deinde agnoscuntur; difficilius manifestantur plenariè, & difficillimè ad radices usque revelluntur ex animo deluso viscosa fallacis honestatis, aut parvæ malitiæ apparentia. Hoc genus peccati plangit in specie Augustinus circa gulam, *lib. 10. Confess. cap. 31.*

ART. CLVI. Dico 2. libertas physica opinandi in utramlibet partem contradictionis sufficit pro usu licito opinionis cujuscvis practicè probabilis; hoc est affirmantis cum fundamento magni momenti, quale exposui *suprà, art. 102.* licere hoc, vel illud, seu agere, seu omittere, sive talis opinio sit reipsa, aut minus probabilis, aut minus tuta, aut minus probabilis, simulque minus tuta, sive sit magis probabilis, aut magis tuta, aut magis probabilis, simulque magis tuta; Dummodo excessus verisimilitudinis ex parte opposita ei, quæ deducitur in opus, non sit manifestus, atque omninò indubitatus ipsi operanti. Hæc conclusio continet reipsa totum scopum quæstionis illius meæ, quam hoc opusculo vindicare conor, eandemque conclusionem, & nil aliud intendunt reipsa patroni usus liciti opinionis minus probabilis, & minus tuta, uti facile conjiciet quisquis fundamenta eorum, & contextum totius doctrinæ attentè, ac sincerè consideraverit. Deducitur autem ex dictis, ut cætera hic non repetam supervacue, quæ proposita fuere in illa mea quæstione. Potest imprimis unusquisque, ratione præassertæ libertatis physice opinandi in utramlibet partem contradictionis, assentiri absolutè in casu posito utrilibet ex opinionibus invicem oppositis, prout libuerit, & juxta præsentem suæ voluntatis inclinationem, ac determinationem, ut patet ex præmissis. Deinde neque peccat voluntate sic opinandi, neque voluntate operandi juxta opinionem jam præconceptam, quam tenet hic, &

nunc, & cui assentitur de facto absolutè. Non peccat voluntate sic opinandi. Quia eligit opinari cum magno fundamento omnibus hinc, & inde disjunctè consideratis, nullaque apparente, seu auctoritate, seu ratione, quæ manifestè, ac indubitanter prævaleat in contrarium. Qui autem sic opinatur, non utique opinatur incautè, insipienter, ac stulte, quod erat necessarium, ut peccaret opinando, seu eligendo sic opinari. Certè in speculativis, atque in negotiis pure humanis, ac temporalibus, qui opinatur præhabitis, pro, & contra fundamentis epulenti, non assimatur propterea ineptus, ac insipiens. Et autem eadem ratio laudabilis electionis opinandi in qualibet materia, sistendo intra terminos opinandi, atque præcendendo à proposito ordinante, vel non ordinante opinionem ad opus. Non igitur est in materia morali, seu agibili. Sed neque voluntas operandi, juxta opinionem jam sic præconceptam, atque ipsius operis approbativam absolutè peccatiosa esse potest. Quia talis evadat necessè electæ voluntatis, qualis judicatus est judicio immediate præeunti, ac directivo ipsius, cum hoc judicium sit immediata regula humanæ cujuscvis operationis, juxta dicta ex communi, *lib. 3. Curs. Theol. quæst. 2.* Atque illud Apostoli ad Roman. 14. 3. *Quid non est fide, peccatum est, & negatur, ita videlicet, ut similiter sit verum: Quod est ex fide, peccatum non est.* Enimverò, quod est ex assensu concepto omnibus hinc, & inde consideratis, quæ quantum considerare qui que tenetur, est utique fide sumpta, juxta sensum illi verbo Apostoli communiter attributum cum D. Thoma, & à me libellum in loco mox indicato pro judicio simpliciter approbativo operis, quod quisque exequitur. Illiusmodi judicium non habet, qui subest ignorantie vincibili, aut affectatæ, ac data opera non considerat rationes, quæ erant maxime considerandæ, ut in Conclusionis præcedenti visum est. Utique enim patitur actualem, vel saltem habitualement remorsum conscientiæ in contrarium, ideoque non operatur simpliciter ex fide, sed cum contradictione in semetipso. Habet verò idem judicium simpliciter approbativum, qui operatur cum assensu, qualis nobis expositus est, & exigitur in hac conclusione. Quia assentit honestati sui operis omnibus utrimque diligenter consideratis, ac innixus fundamento magni ponderis, quod ita comparatur, cum toto fundamento oppositæ partis, ut possit præferri, & tanquam majus, ac probabilius acceptari imperio voluntatis, & sic acceptetur, ac præteratur, quoties libet. Circa quod expedit relegere, *art. 102.* Constat itaque libertatem, ac indifferentiam physicam opinandi in utramlibet partem contradictionis ita esse semper, & ubique necessariam pro usu licito utriuslibet ex opinionibus delicto, & illi cito sibi invicem oppositis, ut eadem sit etiam sufficiens pro eodem usu licito promiscuo utriusvis opinionum ex invicem oppositis, quoties neutri earum in excessus verisimilitudinis supra alteram manifestatur, atque omninò indubitatus.

ART. CLVII. Adde doctrinam traditam a quibusdam valere pro deponenda opinione sive universali, sive particulari prius concepta, & pro admittenda loco illius, atque in animum inducenda, de quibus supra in opus opinionis opposita, quando in neutra earum indubitanter agnoscitur excessus simpliciter verisimilitudinis supra alteram. Ita nimirum, ut nulla earum

apparente de novo ratione, vel auctoritate, pro, aut contra alteram partem contradictionis, quod ad intellectum attinet, propter solam supervenientem de novo specialem dispositionem voluntatis, & apparentem rationem pertinentium ad ipsam, incipiat presentem opinionem, quae placebat prius, & placere, quae displicere, propterea; determinetur intellectus ad opinionem contrariam opinionem prius conceptam, & approbatam. Cum enim intellectus in eiusmodi assensibus, ac dissensibus dependeat a voluntate, ejusdemque imperio determinetur, ut dictum est; novitas, quae directè afficit voluntatem, ejusque affectum transmittit ad extremum contrarium priori, afficit etiam intellectum indirectè, & transfert ab assensu ad dissensum, aut è contra. Et quidem transitus voluntatis ab affectu ad affectum, & propositum contrarium contrariè facillimè, quando ex deliberatione abstracta, & universalis fit descensus ad particularem, & individualem deliberationem, & considerationem operationis hujus, & nunc imminetis. Quod praeterquam experientia quotidiana nimio opere manifestum est, ratio quoque evincit facillè obvia, & clara. Nempè difficultas, & arduitas operationis hujus, & nunc executioni mandanda cadit sub sensum, & experimentum, ac intuitivè percipitur directè, vel saltem indirectè, cum prius in deliberatione universalis abstractivè tantam dignosceret, & secundum praedicata tantum communia, quae appetitum sensitivum minimè promovent directè. Est autem longè diversis vis cognitionis intuitivae, ac experimentalis, ab ea, quae inest cognitioni abstractivae, & secundum praedicata tantum communia, apparetque rerum facies valdè diversa sub altera, & altera representatione; estque dispar similiter conditio voluntatis repugnaturae appetitui sensitivo vehementer commoto, ac renitenti sub operationis instantia, cum nil, vel certè remissius multo commoveretur, ac reniteretur sub consideratione abstractiva, ac universalis propter incapacitatem sensus respectu rationum abstractarum, ac universalium. Ex ista igitur usque adè diversa voluntaria dispositione, & affectione sub universalis, & sub individuali operationis consideratione provenit, ut quae facilitate applicat, ac determinat intellectum ad opinionem assertivam, ac inductivam obligationis ad aliquid sub terminis universalibus, eadem eundem applicet, ac determinet ad opinionem oppositam, quando ventum est ad opus hic, & nunc, & ad deponendam interim priorem opinionem.

Uterior expositio, & confirmatio asserta libertatis opinandi absque peccato.

ART. CLVIII. Quod autem istiusmodi vitare possit, ac sepe contingat absque peccato, si nil obicit aliud, quando opiniones utrimque sunt, quales à nobis propositae fuerunt, nempè absque manifesto excessu alterius supra alteram, probatur eadem ratione, qua nuper usitatus pro licito in utramlibet partem delecto, & usu eiusmodi opinionum. Quia quod quis tenuerit jam alteram opinionem, eandemque pleno, quantum in opinabilibus fieri potest, assensu praeulerit oppositae opinioni, solum efficit, ut hanc prius postpositam, rejectamque opinionem praeponat deinde, amplectaturque tanquam meliorem, ac probabiliorem eum difficultate aliquo usque

majori, seu potius cum minori facilitate, quam si non praecessisset voluntas praeferendi, quod deinde postponendum est, & è converso, juxta ponderationem circa hoc praemissam supra ab art. 137. Rationes enim honestatis, & inhonestatis, cum non cadant sub sensum, sicut ratio commodi, & incommodi, facili, & difficili operis, non possunt mutare faciem, & sortiri apparentiam diverfam, quando ex universalis consideratione descenditur ad particularem, agiturque de operando hic, & nunc, sed ex hoc praecise capite manent profus eadem, & apprehenduntur eodem modo. Quapropter intellectus, quantum est ex se, & ex vi motivorum directè, ac immediatè pertinentium ad ipsum, permanet in eadem illa dispositione parendi indifferenter imperio voluntatis, sequendique eius ductum quoad depositionem opinionis prius praecceptae, in qua primitus fuerat quoad eandem opinionem non admittendam, sed oppositam; ac proinde idem, qui sub deliberatione universalis, & nondum urgente operandi, opportunitate, ac difficultate praesentis elegit opinionem inductivam, seu inductivam obligationis cum potestate eligendi oppositam, potest similiter omnibus rursus hinc, & inde consideratis, ac recogitatis transire iuta conscientia ad opinionem oppositam, dum sentiens praesentem conformandi se praecceptae prius sententiae difficultatem simul advertit absque ulla convincenti, aut certè praeponderanti, seu auctoritate, seu ratione conjici se in angustias fragilitatis suae periculosas, aut reperi spiritus graves, atque adesse pro parte contraria liberanti ab eo onere fundamentum magni momenti, seu motivum, quale plerumque non fallit. Suffragatur huic parti doctrina ultra communem plurimorum, & optimorum postremi hujus saeculi auctorum consensus, de quo controversi, nisi protervè non potest, D. Antoninus ubi supra reg. 4. verbis, quibus obiter exponitur testimonium quoddam quò nimium confidenter abutuntur adversarii: Verba D. Antonini sunt. *Quod autem dicit D. Thomas in quodl. 3. quest. 4. art. 2. (quodl. nunc 8. quest. 6. art. 13.) Quando duae sunt opiniones contrariae de eodem, oportet alteram esse veram, & alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem magistrorum, utpotè habendo plures praebendas, facit contra veram opinionem, & sic non excusatur à peccato, cum faciat contra legem Dei, quamvis non faciat contra conscientiam. Hac enim verba B. Thoma non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex scriptura, vel Ecclesiae determinatione, quod sit contra legem Dei, & non de illis intelligit, ubi non apparet (nempè manifestè) Alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum. Excusatur ergo à peccato ex mente D. Antonini, qui in materia juris positivè tenet, & exequitur opinionem, quae tametsi falsa sit, non tamen manifestè apparet, quod falsa sit. Alioquin interpretatio non subsistit, ut patet. Nec minus clarè patet eandem esse rationem de manifesta contrarietate ad legem naturalem ex principis synderesis, vel communis sapientum consensu tanquam de re certa in materia pertinente ad ius naturae. In hoc autem, quod dicitur de manifestè patere, ac apparere, vel non, intelligitur, abs dubio ratio manifesti, qualis plerumque datur, & est possibilis in operationibus humanis, nempè ut sit clara, atque omnino indubitata praeponderantia fundamenti pro ea opinione, contra quam non potest quis agere sine peccato, tametsi veritas ipsius opinionis nec sit evidens, nec certa ex fide.*

ART. CLIX. Constat hanc esse mentem Antonini,

LIBRARY
UNIVERSITÄT
PADERBORN

tonini, inter alia plura, ex iis, quæ dicit sub finem regulæ ejus quartæ de tertio gradu certitudinis moralis, seu civilis. Conjungit enim hæc duo, tanquam invicem convertibilia, quod clarè denotat certitudinem ab eo dici moralem, non ex eo, quod perinde ferè infallibilis sit, atque certitudo physica, aut metaphysica, uti nonnulli usurpant per absurdum in re præsentis, sed dici moralem, quatenus est certitudo congruens moribus, & qualis quæri solet in deliberationibus civilibus. Exponit hoc distinctè idem S. Doctor, subdens ex Philosopho, Disciplinam esse, in unaquaque re certitudinem querere juxta exigentiam materiam; certitudinem moralem non consurgere ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figuratis magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus, seu ex iis, quæ pluribus, & maximè sapientibus apparent vera; nempe ex motivo, ut supra dicebamus, plerumque non fallenti, & quod magis se habeat ad verum, quam ad falsum. Ex quibus concludit sic: Ex his igitur sequitur, quod in humanis agilibus, quæ tantam habent varietatem, teste Aristotele, & experientia, sufficit talis certitudo, quæ non semper scrupulos omnes abiciat, sed sufficit, ut contemnat, seu superet eos. Quod utique fit adjungendo motivo intellectus non præminenti manifestè, atque hac præcisè de causa insufficienti ad abiciendos penitusque dissipandos scrupulos, in sperium voluntatis, ad cujus efficaciam pertinet contemnere illos, & superare adigendo intellectum, ut amplectatur motivum præminens secundum quid ad modum præminenti simpliciter, quando non est manifestus excessus simpliciter motivi pro parte opposita rigidiori. In quam sententiam subdit opportunè S. hic Doctor. Ad quod etiam opportunè facit illud Leonis Papæ dicentis: In his quæ dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis SS. PP. invenitur adversum dist. 14. cap. Sicut quedam. Quod sane verificari potest absque certitudine moraliter infallibili, & cum sola certitudine, qualis plerumque dari solet in deliberationibus, & operationibus humanis, ut dictum est. Hæc sic exposita certitudini morali, quæ coincidit reposita cum opinione, quæ à nobis dicitur verè probabilis, utpotè innixa fundamento, quale plerumque non fallit, seu quod est magni ponderis, congruunt omnia, quæ tradit idem in eod. cap. 20. de conscientia, tota reg. 6. & 7. de repellendis, ac deponendis scrupulis. Sed quia sunt nimis multa, ut huc transferantur omnia, do pauca hæc in specimen, Reg. 6. sine. Ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam si illud in se non esset mortale, sumendo propriè, & striatè dubitationem, videlicet prout rationes sunt aequè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhaeret ipsi sententia, quod tamen formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adheret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro opposita opinione, etiam si ipsa opinio, quam tenet, non esse vera. Et hoc nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium Scripture, vel determinationem Ecclesie. Talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundum opinionem probabilem. In quibus quod dicitur de æquiperantia rationum, seu de rationibus hinc, & inde æqualibus, & de dubitatione pro-

pria tali inde necessario subsequenti, expostum à nobis fuit supra, & pluribus confirmatum ab art. 13. & alibi inter alia ex D. Thoma, à cujus mente, & sensu loquutionis hæc quæquam receit D. Antoninus. Expofuimus similiter art. 13. & prius, ac deinceps illud de ratione magis se habente ad unam partem, quam ad aliam in opinabilibus, ut nullus præter nos differat nostra quoad hoc doctrina à doctrina contenta in verbis relatis D. Antonini.

ART. CLX. Adde hæc alia ex regula 7. sub titulum: Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam benigna est potius ceteris paribus interpretanda. Cui consilio nullus est locus, si nulla sit libertas in eligendis, retinendis, ac deponendis opinionibus, sed semper esset opus ratione ex se præcisè necessario victici. Adde resus ex Reg. 4. initio. Cum bona conscientia potest contrariè unam partem alicujus opinionis, & secundam cum parari, secluso saltem scandalo: quæ scilicet parabatur pro se notabiles Doctores, dummodò talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacra Scripture, nec contra determinationem Ecclesie Catholice, & quod etiam ex contrarietate alium opinionum non inducatur ad dubitandum, sed bonam sibi conscientiam, & credulitatem firmatam, quod credit tanquam de probabiliori parte, & tenet quando quis adhibet diligentiam inquirendo, an licet, nec invenit aliquid, quod eum sufficienter movet ad hoc, quod sit illicitum. Ita postrema cautela de non sufficienter movente, seu de motivo non necessitate ad opinionem, quod sit illicitum, nec necessitate remanente ab opinione, quod sit licitum, adhibita nobis etiam est, & confirmata ex professu in operibus, atque inibi observatum pariter esse adhaerentem alterutri parti contradictionis, ubi pro utraque parte apparet motivum manifestè, ac indubitatum verosimiliter, eo ipso adhaerere illi tanquam probabiliori. Habemus igitur consentientem per omnia D. Antoninum, & cum ipso præcipuos quoque eius temporis Theologos, quorum sententias referri ipse diligenter in eundem sensum, licet referri facile possunt, & referuntur à pluribus auctoribus præcipui hujus temporis. Subjungo D. Antonino Adrianum, ubi supra ad primum de depositione conscientie, id est, opinionis practice prioris, circa quod omittis duobus modis deponendi, quos præmittit; considero tertium per rationes inducentes in contrarium, quem modum subdividit in duos tutissimos, primum insufficientem per rationes inductivas dubii, & suspensivas tam assensus, quam dissensus, & alterum, quem approbat ut sufficientem, his verbis: Secundo modo cum inducitur in contrarium iudicium, sive assensum: Et cum sic deposita fuerit conscientia circa nullitatem matrimonii (quæ erat materia particularis argumendi) potest reddere, & exigere: dum tamen ex rationabilibus motivis, & non levibus, aut temerariis, ad hoc mutatur. Quam limitationem nos quoque apponimus semper, & apponunt omnes nostræ, quædamque communis sententia auctores, solumque reprobamus Adversarios, quatenus exigunt, quod non tenet Adrianus, ut depositio conscientie, seu opinionis fiat ex rationabilioribus motivis, aut non præteritis, quando opinio jam deponenda concepta fuerit. Concludo itaque esse licitum non modo delectum utriusque partis contradictionis, sed etiam depositionem opinionis prius conceptæ, & transitam ad oppositam opinionem, juxta novam voluntatis inclinationem, & affectum efficacem, quoties pro utraque parte adsunt motiva momenti absolute, & comparate.

hinc magni, & pro neutra adest excessus verisimilitudinis manifestus ac indubitatus. Quæ duo exprimo, & expressi seorsim majoris claritatis gratia, cum res ipsa pars prior contineat in se posteriorem, uti & superius iterum adnotavi, & quilibet facillè conjicere poterit potest.

ART. CLXI. Exhucusque discussis circa libertatem, & physicam, & moralem opinandi, colligitur verum esse, quod superius insinuaui, opiniones, quæ communitè circumferuntur, ut probabiles a quodam auctore Catholicos pios, & doctos, seu qui quaeruntur & leguntur passim à fidelibus non quaesituris, sed & lectis absque spe addiscendi veram, sanamque doctrinam, eo ipso esse eligibiles, & deducibiles in praxim iuxta conscientiam apud plerisque omnes, seu apud omnes, iis tantum exceptis, qui sunt capaces discutendi per seipsos fundamenta opinionum singularium, tum ab auctoritate, tum à ratione, eademque ita invicem conferendi, ac librandi, ut condecere valeant, an alterutra ex parte adsit excessus verisimilitudinis manifestus sibi, ac indubitatus, & quantenus adhibita attentè, ac seriatim diligentia conjuncta esse talem ex altera parte excessum in occurrente, seu electione opinionis, seu operatione. Ratio hujus, tam illationis, quam exceptionis est usque adè clara ex dictis, præsertim animadvertenda, quoad illationem, notationem, quam præmissi art. 131. sub finem, & quoad exceptionem, doctrina tradita tot. art. 132. Ut neutra pars indigeat ulla amplius declaratione, aut confirmatione. Adde distinctionem datam quoad delectum, & usum licitum opinionum inter peritos, & imperitos, valentes, & non valentes per seipsos librare momenta fundamentorum cuiuslibet opinionis doceri inter alios à D. Antonino, in prædicato cap. 10. de conscientia, sub finem inductis, pro certificatione, & securitate sapientum illo Prov. 27. 11. Stude sapientia filii mi. & pro inerriditillo Dent. 32. 7. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, majores tuos & dicent tibi. Adde & experientiam propriam, si quid forte sincera ejus expressio moveat quemquam, aut juvare possit. Aliquas opiniones ita teneo in quaestionibus controversis, ut opinionibus contrariis assentiri nullo pacto possim, tamen maximè vellem, si ve in communi, si ve in particulari, si ve assensu speculative pratico, si ve assensu pratico pratico; ex gr. lib. 8. Curf. Theol. quæst. 45. art. 7. tenui electionem non solum indigni, verum etiam minus digni prætermisso digniori ad officia conservativa, & promotiva boni communis, præsertim jurisdictionalia, esse injustam, atque ex suo genere lethaliter peccaminosam. Tenui similiter inibi, in respons. ad 7. art. 3. Distributorem dotium, & aliarum similiarum largitionum cum libera facultate eligendi personas individuas, quibus distribuat, ac largiatur, injustè agere, si pacificatur de parte pecunie arbitretur propter electionem unius personæ, cui subveniat præ aliis, & quidquid ita retentum fuerit, esse obnoxium restitutioni. Docui item, lib. 10. quæst. 95. ad 8. circumstantias, ut vulgò dicitur, aggravantes intra eandem speciem esse necessariò exponendas in confessione Sacramentali, non quidem quoad omnes suas etiam minutiores differentias; bene tamen quoad omnem rationem, seu rationes differentiales unius peccati ab alio, quarum quælibet æquidant se, ac seorsim sufficeret ad peccatum lethale ex gratiantem una vice centum aureos, aut occidendum una explosione decem homines, non satisfacete, si dicat, commisi furtum grave, seu homicidium, sed teneri exponere determinatè quantitatem, & nume-

rum. Vide ibi. Dico autem opiniones istas, ut & alias non admodum paucas in quaestionibus controversis habentibus auctores hinc, & inde bonos, ac venerabiles, ita nihilominus à me teneri, ut oppositas opiniones in animum inducere, aut quoquomodo juxta eas operari, nullatenus mihi liceat, nullaq; arte, nulla inclinatione, aut imperio voluntatis consequi ex me possim, ut exstimem licere id mihi, aut hic, & nunc, aut universaliter, & in abstracto. In eadem porrò animi dispositione, atque adhesionem sui erga sententias oppositas iis propositionibus, quibus zelo, & consilio optimo severè interdixit Alexander VII. scilicet record. ante etiam, quam illis interdiceret, aut de interdicens ageretur. Quia videlicet in præmemoratis, aliisve similibus opinionibus excessus verisimilitudinis supra oppositas est mihi omnino manifestus, ac indubitatus, ideoque retrahit me necessariò ab assensu earundem oppositarum opinionum tum universalium, tum particularium, ac individuum, dum omnia hinc, & inde considero, quantum pro mea tenuitate possum, & quantum quisque considerare tenetur circa mores, si ve docere oporteat, si ve operari. Circa quæstiones, res alias moraliter communiter controversas ita plerumque dispositum me sentio, ut absque remorsu conscientie de peccato in utramvis partem hæcè facillè possim per solas rationes pertinentes ad voluntatem, nulloque superveniente motivo, quod intellectum specialiter alliciat ad alteram determinatè partem, eademq; devinciat, aut absterreat ab opposita, uti accidere posse docebat in genere D. Thom. supra art. 105. ac lapsus deinceps. De facto tamen id nunquam exequor propter considerationem subjungendam circa sequens argumentum.

Expenditur testimonium D. Thom. de usu licito opinionum.

ART. CLXII. Sed antequam ad illud transeo, libet regredi ad verba D. Antonini relata supra art. 157. ante medium, quatenus cum præmississet sententiam D. Thomæ, de faciente contra veram opinionem, & non exculato à peccato, tamen non faciat contra conscientiam; atque subjunxisset ea verba D. Thomæ non posse intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel Ecclesie traditione, quod sit contra legem Dei; addidit demum, Alias sibi contradiceret in eodem libro, nempe in quodlibetis. Quod ut firmiter credatur, tamen abundè sufficiat auctoritas ita dicentis Antonini viri Sanctissimi, & in D. Thomæ veratissimi, atque, inter alia, eximio erga ejus doctrinam cultu, ac prona adhesionem laudatissimi; è re nihilominus erit, si hic subinserantur ipsa verba D. Thomæ, quæ habentur, quodl. 3. q. 4. art. 10. cujus titulus est: Verum discipuli sequentes diversas opiniones magistrorum, excusantur à peccato erroris? Respondet autem: In his, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri. In talibus enim ignorantia non excusat. Et probat primò ab incommodo, quia alioquin a sacrae hæretarchatum fuissent immunes à peccato; deinde auctoritate Augustini dicentis: Consulet unumquemque debere regulam fidei, quam scripturarum plurimorum locis, & Ecclesia auctoritate percepit. Tum concludit: Qui ergo assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum Scripturarum testimonium, si ve contra id, quod publicè renetur secundum Ecclesie auctoritatem, non potest ab erroris

BRAT
S. I.
P. 1012

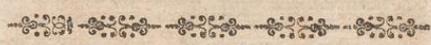
vitio excusari. Ex hoc contextu apparet obiter non omnem opinionem utcumque factam, sive de jure, sive de facto esse, ac dici, ut quidam dissone hallucinantur, erroneam apud D. Thomam, sed illam tantum, cui manifestè contradicit Scriptura, aut traditio Ecclesiæ. Quia alioqui priora cum medijs, & ultimis, nempe assumptum cum probationibus, & conclusione minimè cohærent, ut pater inspicienti. Animadvertit hoc optimè post D. Anton. *suprà* P. Gonet *art.* 7. *lux* hac de re *dissert.* §. 4. *vers.* ad 1. *locum* D. Thom. & *vers.* *Errat etiam hic auctor*, atque per hanc animadversionem exponit faciliè, ac legitime quædam loca D. Thomæ, & aliorum, quibus abutitur Wendrockius pro suo errore de ignorantia invincibili juris naturalis, & divini non excusante à peccato speciali pœna digno, de quo diximus plura superius disputantes cum Sennickio, & dicturi adhuc plusculum sumus circa sequens, idemque postremum argumentum. Notat præterea opportunè idem Gonet ibidem pro eadem conscientia erronea suppositione Theologos agentes de fide, & infidelitate solitos esse distinguere opinionem falsam, temerariam, erroneam, hæreticam. Apparet rursus ex eodem contextu excusare ignorantiam, & licere sequi opiniones Magistrorum quoad fidem, & bonos mores, ubi non adest, in contrarium, manifestum Sacra Scriptura testimonium, neque tenetur quidquam, aut docetur contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem. Hæc certè est manifesta D. Thomæ sententia, quatenus exceptio firmat regulam in contrarium. Quæstio etenim universali ter propo sita erat, *an liceat sequi opiniones Magistrorum?* & præmissio licere in iis, quæ non pertinent ad fidem, & bonos mores, addit quoad hæc non licere sequi opiniones erroneas; & mox exponit, quid intelligat nomine errorum opinionum, nempe *que sunt contra manifestum Scriptura testimonium, vel contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem.* Ergo ex mente D. Thomæ, licet de reliquo sequi opiniones Magistrorum, & sequens excusatur à peccato. Alioqui resolutio D. Thomæ esset defectuosa, & deceptiva in re longè gravissima, quod dici non potest. Concinnant huic intelligentia rationes dubitandi, quas proponit S. Doctor. Pro affirmativa enim, quod excusant opiniones Magistrorum, proponit illud Christi Domini, Matth. 23. *Super cathedram Moysi sederunt Scribae, & Pharisei, omnia, quæ dicunt vobis, servate, & facite.* Pro negativa autem proponit illud Matth. 15. *Sic cæcus cæco ducatur praesertim, ambo in foveam cadunt;* & subdit hanc ponderationem: *Sed quicumque errat, cæcus est, in quantum errat. Ergo quicumque sequitur opinionem errantis Magistri, in foveam peccati cadit.* Jam inter respondendum, circa istud posterius testimonium cum sua ponderatione nil dicit, sed tacitè supponit illud coincidere cum resolutione in corpore præmissa, ac proinde cæcum dici, & ductorem, & ductum, non omnem, qui utcumque decipitur, aut decipit etiã circa abditiores, ac remotiores consequentias, sed eum tantum, qui decipitur, aut decipit circa manifesta, ac faciliè pervia, uti dicitur in corpore, & stabilitum à nobis fuit, *art.* 35. Ad testimonium autem prius pro parte affirmativa respondit sic: *Dicendum quod ideo præmissit, super cathedram Moysi sederunt Scribae & Pharisei, ut quod postea subdit: Omnia quæ dixerint vobis, servate, & facite; de illis intelligatur, quæ ad cathedram pertinent, ad quam non pertinent ea, quæ sunt contra fidem, vel bonos*

mores. Sed ea tantum (subaudi ex præmissa proprii articuli resolutione) quæ certo, ac manifestè pertinent ad fidem, & bonos mores. Manifestum porro est, subsumo ego, non nisi violentè, & contra manifestum scriptura testimonium, & contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, eam opinionem, vel excessus veritatis, vel minimum, non conveniat, ut excessus veritatis, vel ad scriptura testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatem sit manifestum, ac indubitatum. Manifestum igitur est, ejus ut minimum opinionis assensum, & assensum esse immunitem à peccato ex sententia D. Thomæ, qui à nobis assertus est esse immunitis à peccato, atque adeo doctrinam nostram quoad hoc prædictum, ne minimum quidem discrepare à doctrina D. Thomæ. certè illam laxiorem nequaquam esse, quam istam.

ART. CLXIII. Adjungam D. Thomæ *art.* 205. duos illos præcipuos, & asseclas ipsius, & posteriorum antesignanos Cajetanum, & Sylvestrum. Interim non erit abs re, si Angelico connectam subtilem Doctorem, atque ostendam Scotum non solum non contradicere, sed etiam illi suffragari in locis, quæ contrarios opponunt adversarij. Tria autem sunt præcipua. Primum testimonium sumitur ex *art.* 2. *prologi sine.* *Et si objicias, ait, multa in istis articulis sunt dubia, utrum sint peccata mortalia, etiam præmissis omnibus doctrinis Doctorum, & Expositorum. Insuper, non est dubia via salutis simpliciter. Quia à talibus tanquam à periculosissimis debet homo sibi cavere, & cavere se, ne homo, dum se exponit periculo, incidat in peccatum. Quod si noluerit querere salutem, sed non curando responat se periculo; ubi forte de genere actus non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter, si periculo exponendo.* Dico imprimis hoc testimonium non videri ad rem. Quia Scotus loquitur de dubijs, & de periculo dubitantis: *Multa sunt dubia, dicit in argumento;* & in responsione: *Non est dubia via salutis. Adversarij loquuntur de opinabilibus, & quoddem probabilibus, atque de periculo opinantis non utcumque, sed cum probabilitate. Dubium autem, & opinio, ea maxime, quæ est probabilis, differunt inter se, tanquam, nodus, & solutio, & consequenter dubitans, & opinans, præsertim probabiliter, differunt sicut ligatus, & solutus, ut vidimus supra ex Aristotele, & D. Thoma. Unde in agendo, & operando rationem periculi differunt toto celo, ut videri potes infra fuscè *art.* 190. Advertendum deinde est, ab Scoto non computari inter dubia doctrinas Doctorum, & Expositorum, sed tantum opinio, iis suppositis, adhuc illa existeret. Quod hodieque verissimum est, postquam tot insuper alia tradita, & exposita sunt. Quotidie enim, & non raro sapientissimè die interrogamur adhuc, & interrogamus de dubijs emergentibus, atque interim tam consultantes, quam consulti pro certo habemus, quod Scotus tradit, non licere agere, nisi quod tutius est, quodque inveniatur certitudo, vel saltem probabilitas, quæ parte mitiori. Consentimus igitur Scoto indubitanter circa hæc dubia probabiliter, dum manent dubia. Nota denique cum Meldula in *diss.* 2. *quæst.* *articul.* 5. Scotum inibi immediate ante docere, quæ ea, quæ implicite tantum traduntur in scriptura, esse utilem laborem Doctorum, & Expositorum. Est autem utilis pro minus tuto. Quia tutius ex natura ipsa rei, seu materialiter, omnibus spontè innotescit*

etiam probabilis ut tale raro per Doctores innotescat certo. Opponit. Gonet. artic. 2. lux dissert. §. 2. *hoc, hac verba Scoti in 3. dist. 25. quest. 1. ad 1. dub. occurrentes. Sicut in moralibus, quando sunt altercationes de aliquo peccato, quando primum est mortale, ut si unus peccat in scientia dicat, quod non licet sic mercari; & alius dicat, quod licet: tutius est non procedere sic, nec sic, sed expectare quousque veritas pateat aliunde. Si enim ita esset, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, nisi sic faceret, & alius, quod peccaret, si sic faceret, tunc simplex foret perplexus. Ideo bene videndum est in moralibus, an aliquod asseratur. Et per hoc patet, ad secundam: Dico ad hanc; difficile esse priorem penitendum hujus contextus quoad sensum grammaticalem. Quia praemisso, uno dicente contractum tale esse illicitum, & alio dicente contractum esse illicitum; Subjungitur, tutius esse, nec sic procedere, nec sic: Quod perinde videtur esse, atque si diceremus, in eo casu tutius esse, nec facere talem contractum, nec omittere. Hoc autem est impossibile, ac proinde nec tutius est, nec minus tutum. Ceterum quoad rem nostram nulla est difficultas, nec umbra difficultatis. Quia quidquid illud sit, de quo Scotus pronuntiat tutius esse, nil id facit ad questionem. Quæstio enim nostra non est, an hoc, vel illud sit tutius, an minus tutum; sed an posito, & agnito, quod aliquid sit tutius, teneamur ad illud sub peccato, si simul non sit minus probabile, quam oppositum. De qua re nil dicit, nil insinuat Scotus. Similiter in posteriori periodo non loquitur Scotus de cautela in agendo sub tali, vel tali opinione, sed de cautela in docendo tales, vel tales opiniones. Nostra autem quæstio procedit directè de cautela in agendo, seu de usu opinionum non de opinionibus ipsis. Neutra igitur pars ad rem nostram pertinet. Jam quoad illam particulam prioris periodi; *Quousque veritas pateat aliunde*; tu dices, veritas pateat per rationem probabiliorum, ego dico, per rationem saltem probabilem, cui acquiescat intellectus. Scotus neutrum dicit determinatè. Ergo, quod ad Scotum attinet, manemus sicut prius, nisi quod qui est contentus genere, videtur esse contentus infima etiam specie generis. Quod facit pro nobis. Illud denique de perplexitate simplicis, uno perito affirmante, & alio negante, accidit frequenter. Veniunt enim, & proposito casu addunt; talis mihi respondit affirmativè, talis negativè, ego neutri satis fido, tu quid dices? Ego, vel protinus, vel interposito studio expono illi, quod mihi occurrit, & addo, si opus est, rationem, quæ videtur opportuna. Ille acquiescit, vel mihi, vel meæ rationi, vadit, & operatur sine scrupulo; atque hujus generis est, quod supponitur à Scoto. Quid autem hinc ad rem? An ne quilibet petens contra quemlibet peritum, & apud quemlibet facit opinionem probabilem? Aut quilibet est dispotus, ut discernat, atque agnoscat probabilitatem, vel probabilitatem, ubi re ipsa adest, ut non incidat in perplexitatem? Vide quæ dixi ab artic. 133. de elisione motivorum invicem oppositorum, & quæ dicam infra de dubitante artic. præsertim 191. Videtur propter hæc agnovisse R.P. Gonet nil se concludit et posse ex hoc textu Scoti, & idè ejus verbis, interjecta sola virgula, & cum eodem caractere curativo, annexit hæc alia: *Quia videlicet, cum habens duas opiniones contrarias perplexus sit, periculose se determinare ad unam, nisi diligenter inspecta, illam probabiliorum agnosceret.* Verum hæc non dicit Scotus, & fortè fuit error Typographi; sed nec inferuntur ex Scoto, ut patet ex dictis. Tertius locus Scoti sumitur ex 4. dist.*

11. quest. 6. ad 1. dub. *Cum dubium sit, aut, an amidum sit hujusmodi materia, & pars negativa multum sit probabilior, non sine peccato aliquis se exponit tali dubio* Hoc testimonium, quod idem Gonet proponit cum additione similiter in fine, & cum diminutione, ac transmutatione in principio, constat clariùs ad rem nil facere. Quia Scotus agit ibi de opinione speculativa circa naturam physicam materiæ Sacramenti. Nostra autem quæstio est de opinione practica circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum. Et præterea omnes unanimi consensu tenemus, ex opinione speculativa utrumque probabiliter circa qualitatem materiæ Sacramenti non posse subduci opinionem practicam probabilem de usu per se licito talis materiæ in perficiendo Sacramento. Concedimus ergo adversariis plus etiam, quam habeatur ex hoc loco Scoti, sed quod nil conferat ad scopum controverfiæ. Vide si placet plura similia diligenter discussa apud Meldulam in loco indicato.

PARS TERTIA.

De Argumentis ex periculo operandi sub opinione.

Postremum argumentum, ex periculo transgrediendi legem, propositum, & solutum à D. Antonino.

ART. CLXIV. ARGUMENTO desumpto ex periculo transgrediendi legem Dei jam olim usi sunt, ante etiam Gersonem, gravissimi Theologi adversus opiniones ineptas, leviter, aut nulliter fundatas, adeoque minimè probabiles, & morum, ac legum corruptivas. Nuperi autem probabiliorista, & fautores certitudinis morales tanquam omnino requisitæ ad operandum honestè, & sine peccato abutuntur eodem argumento admodum ferventer, ac animosè adversus usum opinionum verè probabilium, habentium auctores classici, & laudatos communiter, atque magni meritò habitos; & quæ nituntur fundamentis minimè contemnendis, sive absolute, sive etiam comparative. Accumulant eam in rem textus quam plures, & eorum pro parte nostra interpretationes cohibitivas eorumdem intra ambitum veræ probabilitatis etiam infimæ, ac minùs tutæ, & exclusivas progressus ad usque, vel majorem probabilitatem, vel certitudinem moralem, explodunt, derident, detestantur tanquam ineptas, illegitimas, violentas. Res ea visa est mihi digna, cui pluresculum immorer adhibitis nonnulli considerationibus, quas spero futuras esse utiles detegendæ, insinuandæ, ac evincendæ, quoad hoc punctum, veritati. Libet autem, ac juyabit præmittere, ante omnia, discursum desuper D. Antonini, qui præcipuos ejusmodi textus attingit, & præcipuas interpretationum vias aperuit, ut opposito tantæ authoritatis obice comprimatur præindicata adversariorum audentia, & lectorè, nullo præoccupatum præjudicio, proniorè, ac attentiorè habeamus circa ea, quæ subjicienda deinde à nobis sunt

